

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bc. Hana RAUŠEROVÁ

II. ročník – navazující magisterské studium
studijní obor: pedagogika – veřejná správa

**Život a dílo Karla Dvořáčka - učitele
a spisovatele v Ivanovicích na Hané**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Drahomíra Holoušová, CSc.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. března 2012

.....

OBSAH

ÚVOD	5
1 STRUČNÝ ŽIVOTOPIS KARLA DVOŘÁČKA.....	8
2 RODINNÉ ZÁZEMÍ A STUDENTSKÁ LÉTA KARLA DVOŘÁČKA	10
2.1 Dětství Karla Dvořáčka.....	11
2.2 Studentská léta Karla Dvořáčka v Kroměříži	12
2.2.1 Návštěva pedagogického semináře na učitelském ústavu.....	12
2.2.2 Zájmy a záliby Karla Dvořáčka během studií v Kroměříži	13
3 UČITELSKÁ LÉTA V KARVINĚ	15
3.1 Učitelský život Karla Dvořáčka na Karvinsku	15
3.2 Založení pěveckého sboru.....	16
3.3 Sběr ústní slovesnosti.....	17
3.4 Veřejná činnost Karla Dvořáčka na Karvinsku.....	18
3.5 Působení Karla Dvořáčka v ostravském rozhlase	20
3.6 Vojenská služba v Kroměříži	20
3.7 Manželství Karla Dvořáčka	21
4 NÁVRAT KARLA DVOŘÁČKA DO IVANOVIC NA HANĚ.....	23
4.1 Nástup Karla Dvořáčka na dívčí školu	23
4.2 Škola v Ivanovicích na Hané za II. světové války	24
4.3 Veřejná činnost a zájmy Karla Dvořáčka v Ivanovicích na Hané	25
5 KAREL DVOŘÁČEK V ILEGÁLNÍM ODBOJI	28
5.1 Zatčení Karla Dvořáčka v roce 1941	30
5.2 Odhalení činnosti Organizace národa	31
5.3 Druhé zatčení Karla Dvořáčka gestapem.....	31
5.4 Věznění ve Zwikau	32
5.5 Osvobození Zwikau a konec II. světové války	33
6 POČÁTKY LITERÁRNÍ TVORBY KARLA DVOŘÁČKA	34
Romány a pohádky Karla Dvořáčka	34
6.1 Olza	35
6.1.1 Recenze k dílu Olza	36
6.2 Pole kráčí do hor	38
6.2.1 Recenze k dílu Pole kráčí do hor.....	39
6.3 Cesta k tichému domu.....	41
6.3.1 Recenze k dílu Cesta k tichému domu	43

7	LITERÁRNÍ TVORBA KARLA DVOŘÁČKA V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	45
7.1	Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný	45
7.1.1	Recenze k dílu Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný	46
7.2	Mrtvá řeka	48
7.2.1	Recenze k dílu Mrtvá řeka	49
7.3	František chce být spravedlivý	50
7.3.1	Recenze k dílu František chce být spravedlivý	52
7.4	Živ buď, neumírej	53
7.4.1	Recenze k dílu Živ buď, neumírej	53
8	LITERÁRNÍ TVORBA KARLA DVOŘÁČKA PRO DĚTI	56
8.1	O děvčátku, které přivedlo jaro	57
8.1.1	Recenze k dílu O děvčátku, které přivedlo jaro	59
8.2	Boží země	59
8.2.1	Recenze ke knize Boží země	60
8.3	Vlastní zhodnocení díla Karla Dvořáčka	61
8.4	Nedokončená díla Karla Dvořáčka	62
8.5	Karel Dvořáček a víra	63
9	KNIHOVNA KARLA DVOŘÁČKA VE VYŠKOVĚ	65
9.1	Přejmenování okresní knihovny na Knihovnu Karla Dvořáčka	66
9.2	Konference Literární odkaz Karla Dvořáčka	67
	ZÁVĚR	69
	PRAMENY	71
	PŘÍLOHY A SEZNAM PŘÍLOH	75

Úvod

Karel Dvořáček – pedagog a spisovatel, rodák z Ivanovic na Hané, je jednou z významných osobností vyškovského regionu. Jeho záslužná pedagogická činnost, kterou vykonával ve 30. letech dvacátého století na obecné škole v Karviné, poté za II. světové války na dívčí škole v Ivanovicích na Hané i jeho odvážné zapojení do ilegálního odboje během války, věznění v nacistické káznici, ale zejména jeho literární činnost, která je přínosem pro českou literaturu.

Při výběru námětu pro svoji diplomovou práci, kterou jsem chtěla zaměřit na významnou regionální osobnost Vyškovska, jsem z několika osobností vybrala Karla Dvořáčka. Knihovnu Karla Dvořáčka ve Vyškově navštěvuji již mnoho let, ale doposud jsem o Karlu Dvořáčkovi mnoho nevěděla. Po přečtení knihy *Cesta Karla Dvořáčka* od Jaroslava Červinky, která byla vydána v roce 1946 a knihy *Karel Dvořáček* PhDr. Štěpána Vlašína, DrSc. z roku 1987 jsem zjistila, že život Karla Dvořáčka byl velmi zajímavý, ale poznamenaný bídou, hospodářskou krizí a také II. světovou válkou. Proto jsem se rozhodla, že svoji práci věnuji Karlu Dvořáčkovi, jehož krátký život budu tak moci blíže poznat a přispěje i rozšíření a pochopení tehdejší nelehké doby.

Ve své práci jsem se snažila ukázat života a dílo Karla Dvořáčka, který byl nejen vzorným pedagogem, ale také člověk obětavý, vstřícný a vždy připraven druhým pomoci.

První kapitoly jsou věnovány rodinnému zázemí a nelehkému dětství a mládí v rodných Ivanovicích na Hané.

Další kapitola poté studiu Karla Dvořáčka na učitelském ústavu v Kroměříži, kdy krátká část je věnována vzniku učitelského ústavu a popisu jeho pedagogického semináře. Menší část tvoří zájmy, záliby a studentský život Karla Dvořáčka.

Několik dalších kapitol je věnováno prvnímu učitelskému místu na obecné škole v Karviné, o které si po ukončení studia v Kroměříži Karel Dvořáček sám požádal. Pojednávají o jeho pedagogické činnosti, ale také o volném čase, který jako učitel věnoval žákům, zejména založením pěveckého sboru, či procházkám a exkurzím za poznáním kraje pod Beskydami. S poznáváním kraje souvisí i další část práce, která pojednává o zálibě Karla Dvořáčka ve sběru lidové slovesnosti, zejména lidových pověstí, písní a bojek (těšínských bajek), jejich rozpracování a zhodnocení. Některé

z referátů autor přednesl i v ostravském rozhlase, se kterým spolupracoval, a kterému je věnována také jedna podkapitola. Menší část je věnována veřejné činnosti Karla Dvořáčka v místě prvního učitelského působiště. Následuje doba jeho vojenské služby v Kroměříži a krátkého návratu na Těšínsko, tentokrát do Orlové.

Další část práce jsem zaměřila na návrat Karla Dvořáčka do rodných Ivanovic na Hané, kde nastoupil na dívčí školu a zapojil se do veřejné činnosti ve svém rodišti. Následuje kapitola pojednávající o jeho zapojení do ilegálního odboje v Organizaci národa během II. světové války, následné odhalení činnosti této organizace a zatčení jejích členů gestapem, mezi nimiž byl i Karel Dvořáček. Ve své práci jsem popsala dvojí zatčení Karla Dvořáčka během II. světové války a jeho pobyt ve věznici Zwickau.

Největší část své práce jsem věnovala literární tvorbě Karla Dvořáčka. Tuto tvorbu jsem rozčlenila podle období, kdy byla napsána a také rozdělila podle toho, zda byla psána pro dospělé nebo dětské čtenáře. Vybraná díla jsem v kapitolách krátce popsala, a protože nejsem člověk, který se zabývá literární kritikou, je moje hodnocení v závěru této části práce pouze laické a vystihuje můj subjektivní pohled běžného čtenáře. Na ukázkou jsem vybrala vždy několik různých recenzí, kritik nebo jen krátkých pojednání o konkrétním díle. Ty jsem seřadila podle času, kdy byla vypracována nebo zveřejněna tak, aby bylo zastoupeno velké časové rozpětí a byla možnost porovnat, jak se v různých obdobích na díla pohlíželo. Nelze ovšem zaručit objektivnost všech zmíněných recenzí či kritik, i ty mohly být poplatné době svého vzniku. Na závěr kapitol věnovaných literární činnosti Karla Dvořáčka jsem připojila dvě menší podkapitoly - věnované jeho osobnímu vztahu k náboženství a nedokončeným dílům, která jsou uložena v pozůstalosti Karla Dvořáčka. Jeho postoj k víře jsem zmínila jen okrajově, protože ve studijních materiálech, které jsem měla k dispozici, se názory na téma počátku a vývoje různí. Přesto jsem mu část své práce věnovala, protože víra v Boha se v dílech Karla Dvořáčka objevuje velmi často a byla pro něj zřejmě důležitá.

S literárním odkazem Karla Dvořáčka je spjata i knihovna ve Vyškově, která nese název Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, a proto jsem na závěr zařadila kapitolu o knihovně samotné. Ta byla největším zdrojem mých studijních materiálů k diplomové práci. Knihovna ve Vyškově se literárnímu odkazu Karla Dvořáčka příkladně věnuje a připomíná jeho tvorbu pořádanými konferencemi a přednáškami.

Při zpracování jsem použila metodu teoreticko - historickou. Studijním materiálem pro mou práci byla zejména díla Karla Dvořáčka, zpracované referáty z konferencí knihovnou pořádaných, ale i různé novinové články, které o Karlu Dvořáčkovi vyšly v tisku. Další materiály jsem získala ve Státním archivu Vyškov, se sídlem ve Slavkově u Brna, a tyto se týkají zejména jeho spolupráce s profesorem Vojtěchem Procházkou.

Ze studijního materiálu, který jsem byla schopná shromáždit, pak vyšlo najevo, že valnou část tvoří zejména vzpomínky přátel a kolegů Karla Dvořáčka. Při jejich studiu jsem tak podrobně zmapovala život a dílo Karla Dvořáčka, přesto jsem zaznamenala několik rozporných informací. Jako příklad bych uvedla to, že v mládí se měl Karel Dvořáček učit na řezníka i přesto, že měl ke krvi a zabíjení odpor. Jiný zdroj ovšem toto tvrzení popřel a vyvrátil. Výše uvedenou skutečnost zmiňuji proto, že ne všechny informace pro mě byly zcela dostupné a ověřitelné.

Cílem mé práce bylo přiblížit život a dílo Karla Dvořáčka, významné osobnosti regionu Vyškovska, nejen coby činorodého spisovatele, ale i jako člověka, který ochotně vždy pomáhal druhým a byl pro ně oporou. Jeho tvůrčí život ukončila předčasná smrt, přesto za sebou zanechal dílo, které je pro vyškovský region výjimečné.

1 Stručný životopis Karla Dvořáčka

- 1911 - 31. října se Karel Dvořáček narodil v obci Ivanovice na Hané
- 1917 - nástup do obecné školy v Ivanovicích na Hané
- 1920 - 17. června zemřel otec Karla Dvořáčka
- 1927 - nástup a studium na učitelském ústavu v obci Kroměříž
- 1931 - maturita na učitelském ústavu v Kroměříži, 1. září nastupuje jako pomocný učitel na III. české obecné státní škole v Karviné, část zv. Na Hranicích
- 1932 - dne 24. listopadu zemřela matka Karla Dvořáčka
- 1935 - nástup vojenské služby k v obci Kroměříž u 3. pěšího pluku Jana Žižky z Trocnova, 7. prosince uzavřel sňatek s Evženií Krejčí
- 1937 - ukončení vojenské služby, od 1. září vyučuje na české obecné škole v Orlové-Porubě.
- 1938 - po demobilizaci a účasti na několika vojenských cvičeních odchází z Orlové-Poruby a vrací se na Vyškovsko do obce Brankovice, kde krátce jako učitel vyučuje
- 1939 - nástup na dívčí měšťanskou školu v obci Ivanovice na Hané, začíná spolupracovat s ilegálním odbojem
- 1941 - 18. listopadu poprvé zatčen gestapem, propuštěn dne 24. prosince
- 1944 - 18. května podruhé zatčen a vezněn v Brně, Breslau a Zwickau
- 1945 - 18. května návrat z vězení do Ivanovic na Hané, následně převezen do Zemské nemocnice v Brně, kde dne 20. srpna zemřel¹

Karel Dvořáček (viz příloha č. 1 a č. 2) se narodil a své dětství prožíval v Ivanovicích na Hané. Jeho otec, který se vrátil z I. světové války brzy zemřel a Karla Dvořáčka s jeho sourozenci vychovávala pouze matka. K té měl Karel Dvořáček velmi vřelý vztah. Po ukončení obecné školy odešel K. Dvořáček studovat na učitelský ústav v Kroměříži, kde mimo studium navštěvoval i pedagogický seminář a ve volném čase žákovskou i pedagogickou knihovnu, kde v odborných knihách hledal odpovědi na své otázky z psychologie, filozofie, ale i náboženství.

Po ukončení studia si Karel Dvořáček sám požádal o umístění do Karviné a nastoupil zde na III. obecnou školu. Již od počátku se zde svým žákům věnoval i ve svém volném čase. Důkazem toho je založení a vedení pěveckého sboru, či

¹ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

procházky a exkurze za poznáním kraje pod Beskydami. S poznáváním tohoto kraje je spjata celoživotní záliba Karla Dvořáčka ve sběru lidové slovesnosti, zejména lidových pověstí, písní a bojek. Tyto Karel Dvořáček dále zpracovával do sborníků a referátů, které přednášel v ostravském rozhlase.

Prostý život lidí v horách i bída těch, kteří žili v době hospodářské krize v hornickém kraji, měli velký vliv na život a tvorbu Karla Dvořáčka. Kraj pod Beskydami se stal celoživotní láskou Karla Dvořáčka.

Po absolvování vojenské služby v Kroměříži se Karel Dvořáček krátce na Těšínsko vrátil a pokračoval ve sběru lidové slovesnosti. V roce 1939 se přestěhoval do rodných Ivanovic na Hané, kde nastoupil na dívčí školu a stále více se věnuje literární činnosti. I zde se zapojil do veřejného života a také vstoupil do ilegálního odboje a stává se členem Organizace národa. V roce 1941 je poprvé zatčen, ale pro nedostatek důkazů byl brzy propuštěn. V roce 1944 je vyzrazena činnost Organizace národa a většina jejich členů byla uvězněna, někteří z nich i popraveni. Karel Dvořáček je až do konce války vězněn v nacistických káznicích, naposledy ve Zwikau, kde napsal i svůj poslední román *Živ bud', neumírej*.

Po skončení II. světové války se vrátil domů ve velmi špatném zdravotním stavu. Za několik měsíců byl Karel Dvořáček hospitalizován v brněnské nemocnici, kde 20. srpna 1945 zemřel.

V září 1945 byl Zemskou školní radou v Brně jmenován řídícím učitelem a Ministerstvem školství školským inspektorem „in memoriam“.

V březnu 1947 byl prezidentem Československé republiky za odbojovou činnost a boj proti okupantům udělen Karlu Dvořáčkovi Československý válečný kříž „in memoriam“ (viz příloha č. 3).²

Po roce 1989 byla ulice Mládežnická v Orlové - Lutyni přejmenována na ulici Karla Dvořáčka. Poté i nová základní škola na téže ulici dostala jméno ZŠ Karla Dvořáčka.³

² VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček: život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

³ DVOŘÁČEK, A. *Vzpomínky na otce*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005, s. 33 – 35.

2 Rodinné zázemí a studentská léta Karla Dvořáčka

Karel Dvořáček se narodil 31. října 1911 v obci Ivanovice na Hané. První zmínky o obci pochází již z roku 1167.⁴ Obec byla dříve pouze osadou, která neměla jméno, ale její obyvatelé byli nazýváni Evanovici, podle hlavy rodiny, která osadu obývala. Koncem 12. století se názvem Evanovice začala nazývat celá osada. Název Ivanovice se začal používat během 19. století a na žádost obce byl v roce 1909 přidán přídomek Ivanovice na Hané.⁵

Josef Dvořáček, otec Karla Dvořáčka se narodil v roce 1883 v Topolanech, v zámožnější rolnické rodině. Spolu se svým bratrem Leopoldem v raném dětství osiřeli a byli vychováni v přísných podmínkách u příbuzných v nedaleké obci Hoštice. Leopold však zemřel již ve svých 29 letech na tuberkulózu.

Matka Karla Dvořáčka Marie, rozená Ševčíková se narodila v roce 1882 v nedalekých Křižanovicích. Absolvovala klášterní školu a poté se vyučila švadlenou. Sňatek s otcem Karla Dvořáčka uzavřeli 25. srpna 1908 v Brně. Hned v dalším roce spolu začali hospodařit na statku v Ivanovicích na Hané. Ke statku patřilo necelých pět hektarů polností. Během manželství se jim narodily čtyři děti. Prvním dítětem byl Josef, který se narodil v roce 1909, ale jako dvouletý zemřel na záškrt a spálu. Jako druhý v pořadí se v roce 1911 narodil Karel.⁶

Dalším synem manželů Dvořáčkových byl Stanislav, který se narodil v roce 1913. Obecnou školu absolvoval v Ivanovicích na Hané. Po smrti otce se i přes svoje nadání nevěnoval studiu, ale pracoval v hospodářství, aby pomohl matce. V roce 1936 začal studovat stejně jako Karel učitelský ústav v Kroměříži. Po jeho ukončení nastoupil Stanislav jako vychovatel mládeže u Bati ve Zlíně, kde následně přešel učit na průmyslovou školu. Oženil se v roce 1944 a v roce 1946 se přestěhoval zpět do Ivanovic na Hané.

Zde nastoupil na měšťanskou školu a mimo školních povinností se věnoval i výchově mládeže v místní organizaci Sokola.⁷ Jeho velkým celoživotním koníčkem byl sport, kterému holdoval nejen v mládí, ale po celý svůj život. Hrál odbíjenou, ve které působil i jako rozhodčí. Věnoval se také lehké atletice a v ní rovněž pracoval

⁴ VYŠKOVSKO. Kolektiv autorů za odpovědné redakce V. Nekudy. Brno : Tisk n. p., 1965.

⁵ VYŠKOV MĚSTO A OKRES. Kolektiv autorů za odpovědné redakce V. Zlámala. Vyškov : Knihárník František Kusák, 1936.

⁶ PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané. Význační rodáci a osobnosti* – Karel Dvořáček. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998, s. 233 – 238.

⁷ KUPKA, J. *Vzpomínáme Karla Dvořáčka*. Náš život. Vyškov, 1970, roč. 18, č. 32, s. 3.

jako rozhodčí celostátních soutěží. Svůj volný čas věnoval i svým koníčkům, zejména včelaření. Přes svoje školní a mimoškolní vytížení, si zvýšil studiem na vysoké škole v Brně svoji pedagogickou kvalifikaci. Na ivanovické škole působil krátký čas i ve funkci zástupce ředitele školy a vždy patřil mezi pedagogy, kteří své žáky nejen učili, ale věnovali se jim i ve svém volném čase. V období okupace spolupracoval, stejně jako jeho bratr Karel, v ilegálním odboji. Na jeho žádost přepravoval a následně předával zprávy do Ostravy a jejího okolí, odkud byly odesílány ukrytou vysílačkou do Sovětského svazu. Stanislav zemřel v roce 1989.⁸

Posledním dítětem manželů Dvořáčkových byla dcera Jana, která se narodila v roce 1914 a po studiu se věnovala také učitelskému povolání. Zemřela v roce 1971.⁹

2.1 Dětství Karla Dvořáčka

Karel Dvořáček neprožil příliš veselé dětství, poznal bídu i ponížení. Poté, co se jeho otec vrátil z ruského zajetí, holdoval alkoholu a kartám. Díky tomu se Karel Dvořáček stával cílem posměchu spolužáků již v obecné škole v Ivanovicích a velice těžce to snášel. Čtvrtý ročník školy si dobrovolně zopakoval. Spolužáci mu přezdívali *gořalka*. Škola pro něj tedy nebyla poznáváním, hrou ani zábavou, ale velkým utrpením. Otec v roce 1920 zemřel po úrazu kruhovou pilou. Všechna tato úskalí se na chlapcově citlivé povaze projevila i tím, že začal koktat a již od studentských let trpěl žaludečními vředy, které jej provázely celý jeho život.¹⁰

Velkou oporou mu však byla matka, byla to právě ona, která jej koktat odnaučila.¹¹ Ta přes všechny těžkosti a útrapy života hledala útěchu ve filosofii a náboženství. Zůstávala v ústraní dění a věnovala se výchově svých dětí, především Karlovi, který ponížení, jemuž byl vystaven, snášel od svých spolužáků nejhůře. Nahrazovala mu tak i otce i přátele a vznikl mezi nimi silný citový vztah, který zanechal stopy v celém jeho dalším životě.¹²

⁸ BLÁHOVÁ, J. *Uctění ivanovického rodáka*. Vyškovské noviny. Vyškov, 1996, roč. 7, č. 45, s. 10.

⁹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček: život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

¹² ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

2.2 Studentská léta Karla Dvořáčka v Kroměříži

V září roku 1927 se Karel Dvořáček stává studentem učitelského ústavu v Kroměříži. Snahy o založení státního učitelského ústavu v Kroměříži jsou datovány od doby, kdy v roce 1848 čeští vlastenci vyrovnali v obecní správě svůj počet s Němci, kteří tvořili značnou část obyvatelstva města. Skupina těchto vlastenců se snažila o rozšíření českého nižšího gymnázia na vyšší, které bylo prosazeno až po složitých jednáních a několika zamítnutých žádostech Zemskou školní radou. Stejně tak se vlivní Němci, žijící v Kroměříži, bránili vybudování českého učitelského ústavu. Namítali, že studenti těchto ústavů nejsou nijak zámožní a obci tak ústav nepřinese žádný zisk, a že studenti často nedodržují *mravné* chování. Hlavním důvodem však bylo zabránění šíření všeho českého. I přes tyto snahy byl učitelský ústav dne 8. července 1851 založen. Obec se zavázala, že jej bude po všech stránkách podporovat, zejména zajištěním vhodných prostor a dalšího hmotného inventáře.¹³

V době, kdy byl Karel Dvořáček studentem učitelského ústavu, byla pozice ústavu již ustálená a na tehdejší dobu měl velmi moderní vybavení. Zavedeno bylo elektrické osvětlení, zřízena byla knihovna – žákovská i profesorská, ale i studovna. Z dostupných materiálů, zejména výročních zpráv ústavu, je patrné, že do ústavu nastupuje nová generace pedagogů, kteří se svým žákům - budoucím učitelům, věnují nad rámec svých povinností i mimo vyučování.

2.2.1 Návštěva pedagogického semináře na učitelském ústavu

Ke studijním aktivitám patřil mj. *pedagogický seminář*, který navštěvoval i Karel Dvořáček. Seminář vedl budoucí učitele k samostatné práci a také jim přinášel širší rozhled v pedagogické vědě a pedagogické literatuře současné i minulé tak, aby dokázali tyto prameny využívat pro samostatnou práci, ale aby posloužily i v práci, kterou prováděli studenti společně. Žáci, kteří tento volně přístupný seminář navštěvovali, dostávali úkoly, které samostatně zpracovali do referátů. Ty byly následně veřejně učiteli hodnoceny a předčítány. Poté byly volně dostupné a sloužily jako podklady ke zkouškám studentů. Vypracované referáty byly nejen dílem žáků, ale i mnoha učitelů, kteří se připravovali k odborným či *způsobilostním*

¹³ KRONDL, A. *Zakladatelské období 1891-1900*. Památník státního koedukačního ústavu učitelského v Kroměříži 1891-1948. Kroměříž : Sjezdový přípravný výbor s redakčním kruhem, 1948, s. 5 - 10.

zkouškám. Staly se tak základem či podnětem pro novou vlastní práci dalších studentů. Přesto, že účast v semináři byla dobrovolná, měla velkou tradici a podporu jak studentů, tak i učitelů.¹⁴

2.2.2 Zájmy a záliby Karla Dvořáčka během studií v Kroměříži

Karel Dvořáček se zajímal především o četbu filozofických publikací, které byly dostupné v čítárně školy. Zde trávil velkou část svého volného času a z knih si vypisoval poznámky a následně o nich, se svými profesory i ostatními studenty, vedl debaty a rozhovory. Nikdy se nespokojil s jednoduchou odpovědí, ale snažil se vždy dobrat podstaty věci. V době svého dospívání se zajímal o náboženství a mystiku, studoval i pedagogickou psychologii a hledal v knihách a následných rozpravách odpovědi na své otázky.

Na konci čtvrtého ročníku, krátce před maturitou, si nechal narůst bradku, kterou si upravil do špičky a stal se tak terčem poznámek svých spolužáků o *filozofovi*. Karel Dvořáček si z jejich posměšků nic nedělal, ale když zjistil, že se spolužáci rozhodli jej k maturitě jako *filozofa* nepustit a třeba i násilím jej vousů zbavit, předešel je a k maturitě se oholil.¹⁵

Velkou láskou Karla Dvořáčka byla hudba a také zpěv. Během studií zpíval v kroměřížském pěveckém sboru Moravan. Velmi rád se zúčastňoval školních divadelních představení, kde se uplatnil jako dobrý herec, autor hudby i režisér, především k mikulášským a vánočním představením. Mikulášská slavnost měla ve škole již svou dlouholetou tradici. Každý rok měla vždy dvě představení. První bylo pro žáky ústavu a druhé, večerní, bylo určeno veřejnosti. Program byl vždy plný zábavných vystoupení, recitací, tanečních čísel, ale i scének a satirických skečů na ústavní pedagogy. Karel Dvořáček se ukázal nejen jako výborný herec, hudebník a recitátor. V jenom roce sám celý program režíroval a aranžoval. Vyvrcholením slavnosti byl vždy příchod Mikuláše s dárky. Karel Dvořáček jej ztvárnil dokonale.

¹⁴ JEDLIČKA, J. KOTT, M. *Za první republiky*. Památník státního koedukačního ústavu učitelského v Kroměříži 1891-1948. Kroměříž : Sjezdový přípravný výbor s redakčním kruhem, 1948, s. 14 – 19.

¹⁵ KOUŘIL, J. *Ze vzpomínek na K. Dvořáčka*. Památník státního koedukačního ústavu učitelského v Kroměříži 1891-1948. Kroměříž : Sjezdový přípravný výbor s redakčním kruhem, 1948, s. 58 – 59.

Přítomné překvapil skvělým převlekem s dlouhými vousy a berlou, ale i vtipnými poznámkami, kterými bavil celou společnost při předávání dárků.¹⁶

Karel Dvořáček maturoval v roce 1931 s vyznamenáním a zvažoval studium československé bohoslovecké fakulty. Toto si však během prázdnin rozmyslel a sám zažádal o přidělení školní služby na Ostravsku nebo Těšínsku.¹⁷

Do června 1934 měl Karel Dvořáček hodnost výpomocného učitele. Zatimným učitelem se stal v září 1934 a definitivním učitelem byl jmenován v říjnu 1935.¹⁸

Během studia na učitelském ústavu si Karel Dvořáček získal přátele na celý život i přesto, že po ukončení studií se jejich cesty rozešly a zůstalo pouze u dopisování a občasných setkání.

Takovým přítelem byl Josef Šuberta, který ve svých vzpomínkách na Karla Dvořáčka připomněl jejich dlouhé, hluboké a důvěrné debaty a výměny názorů. Kdy spolu během procházek po Kroměříži probírali studium Dougallovy Pedagogické psychologie, která upoutala pozornost Karla Dvořáčka, protože se sám zajímal o psychoanalýzu. Z jeho vzpomínek na společně strávená léta je znát, že Karel Dvořáček již tehdy, přes své mládí, hovořil vždy o všem s velkým zaujetím a vážností. Po ukončení studií si pravidelně dopisovali a Karel Dvořáček mu ve svých dopisech líčil své starosti i pochybnosti, ale také velkou radost, zejména z prvních literárních úspěchů. Postupem času došlo i na krátká setkání, během nichž se přátelé opět věnovali svým koníčkům, jako bylo rybaření či zahradničení, a zase se vraceli ke svým debatám.¹⁹

¹⁶ BÁR, Z. *Vzpomínka na Karla Dvořáčka*. Ostravský večerník. Ostrava, 1971, roč. 4, č. 170, s. 3.

¹⁷ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček: život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

3 Učitelská léta v Karviné

Od září roku 1931 nastoupil Karel Dvořáček na III. českou obecnou školu Na Hranicích v Karviné, která byla v jedné z nejhudších hornických kolonií ve městě.²⁰ Ubytování Karla Dvořáčka bylo velice skromné. Z počátku bydlel se dvěma dalšími kolegy v jedné místnosti v obci Doubrava. Později si v této obci našel skromný byt, ale v roce 1932 se odstěhoval zpátky do kolonie na periferii města, kde si pronajal podkrovní světnici v mateřské škole.

Doba hospodářské krize se v tomto severomoravském kraji projevila, stejně jako jinde, velkou nezaměstnaností se všemi sociálními důsledky. Protože Karel Dvořáček sám pocházel z chudobných poměrů, dokázal se velmi brzy vcítit do života svých žáků i jejich rodičů, kteří na periferii města v hornických koloniích žili.²¹

3.1 Učitelský život Karla Dvořáčka na Karvinsku

Karel Dvořáček se během svého působení na Karvinsku věnoval svým žákům nejen po dobu vyučování, ale často s nimi trávil i volné chvíle (viz příloha č. 4). Jedním z nejoblíbenějších předmětů byla, pro žáky i jejich učitele, hudební výchova. Karel Dvořáček dokázal žákům hudbu přiblížit nejen svým zpěvem a hraním na hudební nástroje, ale i poutavým vyprávěním o dílech našich skladatelů.

Velkou radost udělal svým žákům prvním mikulášským večírkem, který zorganizoval a napsal pro něj jednotlivá vystoupení se zpěvy a říkadly. Pro všechny kolegy se našla příležitost na večírku vystoupit.

Velmi rád se svými žáky také chodil na vlastivědné vycházky a výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí Karviné. Rád s dětmi sportoval, hrál si s nimi a učil je poznávat krásný kraj, ve kterém žili a on si jej velmi oblíbil. Jeho vyhledávaným místem byl Doubravský kopec a jeho okolí, ale nejraději měl řeku Olzu a její špluchovský splav. Zde vydržel sedět mnoho hodin a promlouvat s rybáři o životě. Karel Dvořáček byl již od svého nástupu na první pracovní místo velmi činorodý. Nejen, že se věnoval svým žákům, procházkám po místním kraji, kde hovořil

²⁰ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček: život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

²¹ BÁR, Z. *Vzpomínka na Karla Dvořáčka*. Ostravský večerník. Ostrava, 1971, roč. 4, č. 170, s. 3.

s místními lidmi a zapisoval si jejich životní příběhy, ale sbíral i lidové písně, bajky (bojky) a pohádky.²²

Nejen odpolední výlety a vycházky, ale pro své žáky uspořádal i třídenní exkurzi po okolí Karviné, na kterou pozval svého bývalého učitele z učitelského ústavu v Kroměříži Josefa Kouřila. Pro všechny byla tato *výprava* velkým zážitkem. Karel Dvořáček děti a svého bývalého pedagoga provedl nejen po uhelných haldách na okraji města, ale ukázal jim také část Moravskoslezských Beskyd a jejich okolí. Krásné lesy, hřebeny hor, údolí a stráně, jimiž při výletě procházeli, ale také velmi prostý a těžký život horalů, kteří zde žijí, byl hlavním důvodem výpravy. Děti tak viděly jak se mele obilí na ručních mlýncích, ale i jak se pracuje na tkalcovském stavu, který byl skoro v každém stavení. V chalupách se pro dospělé i děti vždy nalezlo místo k přespání a nestalo se, že by je někdo odmítnul. Večer se sešli místní k posezení a vyprávěli své pověsti o vlkodlacích a jiných přízracích, kteří údajně v okolních lesích žili. Při každém setkání přidali také horalé několik lidových písní a vždy byla veselá nálada.

Zakončení exkurze bylo velkolepé. Karel Dvořáček zařídil prohlídku vysoké pece a uhelného dolu v Třinci. Všichni dostali ochranný oděv a potom sfárali do 500 metrů hluboké šachty a viděli tak na vlastní oči těžkou práci horníků. Závěr exkurze patřil prohlídce města Třinec.²³

3.2 Založení pěveckého sboru

Brzy po svém nástupu do Karviné, již na podzim roku 1931, založil Karel Dvořáček pěvecký sbor, ve kterém se scházeli jak chlapani a děvčata z hornické kolonie, tak i jeho pedagogičtí kolegové. Jeho členové se vídali na zkouškách sboru dvakrát týdně a jejich úroveň se stále zlepšovala. Částečné zkušenosti s pěveckým sborem měl Karel Dvořáček již z dob studií v Kroměříži, ale hlavní zásluha byla v jeho laskavém a vstřícném vedení a jeho lásce k hudbě.²⁴

Karel Dvořáček se vedení pěveckého sboru věnoval velmi pečlivě. Měl značný hlasový rozsah a tak, když to bylo nutné, vypomohl tam, kde to bylo právě třeba.

²² SVOBODA, J. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974.

²³ KOUŘIL, J. *Ze vzpomínek na K. Dvořáčka*. Památník státního koedukačního ústavu učitelského v Kroměříži 1891-1948. Kroměříž : Sjezdový přípravný výbor s redakčním kruhem, 1948, s. 58 – 59.

²⁴ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

Během přestávek se vyprávělo a debatovalo mezi všemi členy sboru, ať byli mladí, nebo již patřili ke starší generaci. Karel Dvořáček si dokázal každého svou přívětivostí a pochopením získat na svou stranu a dokázal vždy slovem utěšit a povzbudit.²⁵

Na jaře roku 1932 však aktivita sboru ustala a ani po školních prázdninách již nenabyla dřívějšího rozsahu. Karel Dvořáček se pokusil o nacvičení Viocebandu, to se však u mládeže nesetkalo s nadšením, sbor postupně opouštěli a jeho činnost tím byla ukončena.²⁶

3.3 Sběr ústní slovesnosti

Karel Dvořáček při svých výletech a procházkách po kraji naslouchal nejen příběhům lidí, zájem měl i o ústní tradice Těšínska, které zapisoval, blíže je studoval a psal o nich odborné články. Některé z nich se objevily v jeho dílech, zejména v knize *Boží země*.

Sběru lidových tradic se Karel Dvořáček věnoval po celou dobu svého pobytu na Těšínsku. Mezi místa, která nejraději navštěvoval, patřila zejména obec Závada, Petrovice, Prstná a Merklovice.

Studii Karla Dvořáčka o lidové slovesnosti Těšínska, ve svém rozboru uvedl Antonín Sivek.

„Při svém zkoumání reality vychází K. Dvořáček z reality příběhu a konfrontuje ji s životní zkušeností nositele ústní tradice, s jeho vírou v to, co vypravuje. Ač sleduje především motivy tradice místní (běží tu výhradně o lidovou tradici na Těšínsku), srovnává je se závěry Tomáše Čápa, který zkoumal tradici opavského lidu.

Svoje studie slovesnosti uveřejnil pod názvem O funkci těšínských „bojek“, kde se pokusil o jejich rozřídění. „Do kategorie látek ve *stadiu zralosti* patří podle K. Dvořáčka ta vyprávění, která přinášejí podrobnější popis nadpřirozených bytostí a jasné vylíčení příhody. V nich nám vypravěč sděluje děj bez retardací, ale také už bez žádoucích gradací. V této skupině se uplatní ve značné míře subjektivní zážitky vypravěčovy, který cítí podvědomě potřebu jejich sdělení a věří v ně. *Úpadkové*

²⁵ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

²⁶ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

stádium představuje přechodné období zlomu. Proti předchozímu typu v něm převažuje vypravěčova analýza a její kritické vyhodnocení. Proti citovému přístupu k vyprávěnému stojí vypravěčovo rozumové hodnocení situací. Proto najdeme v této skupině méně přesné údaje časové i místní. Nadpřirozené bytosti jsou líčeny bez potřebných podrobností. Celkově směřuje vyprávění k prostotě dějové, stylisticky je chudší, někdy stojí až na hranici jednotvárnosti. Víra vypravěče v pravdivost příběhu kolísá, někdy je zcela otřesena. Současná tradice představuje už v době K. Dvořáčka většinou *stadium zánikové*. V ní se konfrontace reálného světa se světem ústní tradice děje zcela podle zásad rozumového myšlení. Proto vystupuje do popředí napínavost konfliktu, která se někdy láme až do karikatury či satiry. V ní jde nejednou o protest proti představeným, kteří žijí v lidovém podvědomí jako příslušníci vrstvy nelidové, ač k ní vlastně svým postavením patří (učitel apod), proti úřadům, předpisům, nařízením. Tyto látky představují nejen kritiku jedince, který vypravuje, ale zračí se v nich protest, vyvěrající z kolektivního pocitu křivdy, bezpráví, nemohoucnosti změnit stávající situaci. Někdy ovšem nechybí ani osten výsměchu proti těm, kteří dosud věří v lidová vyprávění a svět ústních tradic.

Rozrůzněnost světa lidové tradice a vztah vypravěče k ní je pro K. Dvořáčka zcela zřejmý. Ještě více vynikne, přistoupí-li ke zkoumaným oblastem „bojek“, jak je poznal, vyprávění z havířského prostředí. Je tomu tak proto, že proti nebezpečí, které bylo nutno v ostatních látkách nejrůznějšími způsoby polidšťovat, personifikovat, havíř znal důvěrně své pracovní prostředí, pracoval v něm a sžil se všemi protivenstvími. Jim chtěl čelit tím, že si z ústních tradic vytvářel ochranný svět proti démonům a nadpřirozeným bytostem, svět jakési bezpečnosti a životního pocitu jistoty, svět symbiózy a nadpřirozenými bytostmi.“²⁷

3.4 Veřejná činnost Karla Dvořáčka na Karvinsku

Karel Dvořáček se v době svého působení na Karvinsku zapojil i do veřejného života. Krátký čas byl členem sociálně demokratické strany, stal se dopisovatelem stranického časopisu *Duch času* a již v roce 1933 ostravský rozhlas zařadil do vysílání jeho národopisné přednášky, pásma o lidových písních a bajkách Slezka.²⁸

²⁷ SIVEK, A. *Některé názory Karla Dvořáčka na ústní slovesnost Těšínska a její dnešek*. Těšínsko. Český Těšín, 1967, roč. 11, č. 4, s. 18-19.

²⁸ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

Jeho mimoškolní činnost i angažovanost na Karvinsku však provázeny také překážky a nepochopení, které vycházelo jednak z jeho vřelého přístupu ke svým žákům a také z jeho socialistického smýšlení. Často musel čelit výtkám a měl strach z toho, že by mohl přijít o své místo a nemohl by dále podporovat svoji mladší sestru a bratra na studiích. Z korespondence se svým přítelem Josefem Šubertem vyplývá, že v jednom těžkém období dokonce myslel na sebevraždu. Od této myšlenky jej však odvrátila zejména smrt jeho matky v listopadu 1932, která pro něj znamenala nejen obrovskou ztrátu, ale především novou starost o své dva mladší sourozence. Přesto, že matka byla dlouhodobě nemocná, její smrt jej velmi těžce zasáhla. Po obdržení zprávy o jejím úmrtí se téměř psychicky zhroutil. Již při svém příchodu do Karviné totiž plánoval, že po zlepšení své finanční situace přestěhuje matku k sobě. Jeho špatný psychický stav byl poznat i na práci ve škole, kde se jen s velkým sebezapřením snažil soustředit na svoje povinnosti²⁹

Ukázka ze vzpomínek přítele Josefa Šuberta na Karla Dvořáčka a jeho vztahu k matce.

„Míval okamžiky, ne nepodobné vizionářským halucinacím, okamžiky extase, ve kterých se mu zjevovala tvář jeho matky tak živě, že v jednom takovém vytržení zachytil tužkou podobu své matky tak věrně, jako kdyby ji snal z její fotografie. Stál jsem nad tím u vytržení jako nad zázrakem. Nebyl malířem a přece – kolik života a věrnosti hledělo z kresby, kde jen dva stíny uzavíraly podivuhodnou magii světla a stínu podobu milované bytosti. Žil od jejího odchodu v jakési mystické domácnosti s ní. Její duchovní postava s trpícíma očima obývala věrně tentýž prostor s širokým oknem, rozevřeným k vycházejícím dnům. Rozmlouvali jsme o tom jako o skutečnosti nade vši pochybnost a ve stínu její památky dýchalo, rostlo a vzkvétalo požehnané dílo synovo. Výrazem hluboké vděčnosti a oddanosti k matce byla hudba k divadelní hře „Matka“, kterou hrály tehdy školní děti v Doubravově. Nesla stopy osudového zážitku. Často jsme ji spolu přehrávali doma a vychutnávali její vnitřní kouzlo. Loni po Dvořáčkově smrti jsem náhodou objevil mezi starými notami její houslový part, psaný jeho rukou. Cítil jsem pokušení, přehrát si onen intimní dialog dvou houslí, ale nenašel jsem k tomu odvahu.“³⁰

²⁹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

³⁰ Převzato z : tamtéž, s. 27-28.

3.5 Působení Karla Dvořáčka v ostravském rozhlase

S ostravským rozhlasem začal Karel Dvořáček spolupracovat již za svého působení na Karvinsku. Ne vždy se však jeho příspěvky setkaly s pochopením a představou redakce. Na každé svoje vystoupení v rozhlase se Karel Dvořáček velmi svědomitě připravoval. Pečlivě vybrané příspěvky nebyly jen holým a prostým vyprávěním sebraných lidových bojek či pohádek, ale vždy k nim přidal svůj vlastní a osobitý rozbor a hodnocení. Redakce však chtěla, aby tato lidová vyprávění sloužila především k pobavení a uvolnění posluchačů, a tak docházelo k časté výměně názorů. Přesto, že si každá strana vždy hájila *svoji pravdu*, redakce od spolupráce s Karlem Dvořáčkem neodstoupila a besedy se vždy odvysílaly. Některé z jeho rozborů a hodnocení byly dokonce uveřejněny v ostravském časopise Černá země a Moravskoslezském deníku. Většina z nich však shořela při požáru studia rozhlasu na konci II. světové války.

Karel Dvořáček zpracoval pro školní vysílání ostravského rozhlasu několik krajových vyprávění z historie těšínského kraje (nejznámější je dramatinizace o slezském rebelovi Ondrovi Foltýnovi) a zdramatizoval i některé těšínské pohádky (některé náměty těchto dramatinizací jsou obsaženy v knize Boží země).

Po ukončení vojenské služby byl Karel Dvořáček v následujícím roce 1938 povolán na vojenská cvičení při jarní a podzimní mobilizaci. Svoji spolupráci s ostravským rozhlasem však neukončil nadobro, ale přispíval i během válečných let drobnými pracemi, které redaktoři, aby se vyhnuli cenzuře, zařazovali do pořadu jako práce *lašského kraje*.³¹

3.6 Vojenská služba v Kroměříži

Vojenskou službu nastoupil Karel Dvořáček dne 1. října 1935 v Kroměříži. Během služby absolvoval důstojnickou školu v Olomouci a poté se vrátil zpět do Kroměříže, kde sloužil v hodnosti podporučíka pěchoty v kanceláři pluku do 28. srpna 1937. V době vojenské služby se Karel Dvořáček setkal s podplukovníkem Ludvíkem Svobodou, se kterým poté pracoval i v odboji v době druhé světové války. Ve volných chvílích, kterých neměl příliš mnoho, hrál ve smyčcovém kvartetu,

³¹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

věnoval se literární činnosti, zejména psaní svého druhého románu *Pole kráčí do hor*, ale také i nadále spolupracoval s ostravským rozhlasem.³²

3.7 Manželství Karla Dvořáčka

V době vojenské služby se dne 7. prosince 1935 Karel Dvořáček oženil s Evženií Krejčí, která byla o devět let starší než její manžel.

Evženie pocházela z bohaté rodiny báňského úředníka z Orlové. On i jeho manželka byli velkými divadelními ochotníky.³³ Jejich dcera byla aktivní členkou Sokola, kde nacvičovala slezské tance. Byla známá tím, že od pamětníků dokázala odporovat zvláštnosti slezských tanců a ty potom přesně přenést do nácvičky s členy souboru. Její celoživotní zálibou byla sbírka krojových částí z Orlovska. Již před válkou se tomuto koníčku věnovala a po válce v něm pokračovala.

Ukázka z národopisného výzkumu v Orlové, která popisuje vzácnou sbírku krojových součástí E. Dvořáčkové.

„Při svých návštěvách v rodině V. Krejčího jsem měla možnost shlédnout mnoho neopakovatelných krojových kompletů, stejně jako jednotlivých vyšíváních šátků a čepců. Mohla jsem popsat některé části kroje, které už tehdy nebylo možno nikde vidět, jako např. bílé, ručně vyšívání stuhy k čepcům. Něco z jejich sbírky na mé upozornění odkoupilo i Slezské muzeum v Opavě. Teprve po odchodu všech vyjmenovaných ze světa živých našly se v pozůstalosti dva unikátní tylové šátky, o nichž se mi paní Dvořáčková za svého života zmiňovala. Byly vyšité řetízkem. Takovýchto tylových šátků vyšíváních řetízkem je u nás velice málo. Nelze ani dosti přesně zjistit, zda jsou vyšívány ručně. Největší z nich měří 170 x 170 cm a má přebohatý vzor ručně vyšitý řetízkem po celé ploše.“³⁴

Po ukončení vojenské služby se Karel Dvořáček vrátil zpět na Karvinsko a od září 1937 začal učit na české obecné škole v Orlové – Porubě. V této době bydlel spolu s manželkou u jejích rodičů. Ve volném čase se opět věnoval své zálibě, sběru lidových *bojek* a pohádek.³⁵

³² ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

³³ KRÁLOVÁ, J. *Z národopisného výzkumu v Orlové*. Těšínsko. Český Těšín, 1989, č. 4.

³⁴ Převzato z : tamtéž, s. 23-24.

³⁵ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

V roce 1938 byl Karel Dvořáček přeložen jako učitel do obce Brankovice, která se nachází nedaleko jeho rodiště. Jeho teta Kateřina Ševčíková, která zde žila a učila, se sourozencům Dvořáčkovým stala *druhou matkou* a pomáhala Karlovi podporovat mladší sourozence na studiích, když jejich matka zemřela.³⁶

Svým věnem, které Evženie Dvořáčková přinesla do manželství, zaplatila celý náklad vydání románu Olza. Po celé manželství stála po boku svého manžela a byla mu velkým pomocníkem při jeho literární činnosti. Manželství Dvořáčkových bylo bezdětné, a proto adoptovali chlapce Aloise (viz příloha č. 5), který se narodil 7. června 1941.³⁷

Po smrti Karla Dvořáčka se Evženie i se synem přestěhovala zpět do Orlové ke svým rodičům a žila zde až do své smrti. Syn Alois se vyučil zahradníkem a dosud žije v Karviné.³⁸

³⁶ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

³⁷ ROHEL, J. *Ke Karlu Dvořáčkovi*. Alternativa Nova. Ostrava, 1995, roč. 2, s. 8.

³⁸ DVOŘÁČEK, A. *Vzpomínky na otce*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005, s. 33 – 35.

4 Návrat Karla Dvořáčka do Ivanovic na Hané

Do rodných Ivanovic se Karel Dvořáček vrátil v roce 1939 spolu s manželkou Evženií a nastoupil jako učitel na dívčí školu, kde začal vyučovat 5. třídu. S manželkou žil nejdříve v malém bytě na Žižkově ulici a poté krátce v domě na ulici Wolkerova, kde měl pronajatý byt. Protože však byly jejich bytové podmínky velmi špatné, rozhodl se společně se svým bratrem Stanislavem, pro stavbu domu. Za nedlouho začali stavět rodinnou vilku na kopci nad obcí (viz příloha č. 6).

Dům, který postavili převážně sami, byl vždy přístupný přátelům a žákům Karla Dvořáčka, kteří se zde velmi rádi scházeli a trávili čas se svým učitelem a přítelem. Děti si za malou výpomoc na zahradě odnášeli sazeničky, ale i výpěstky zeleniny. Mimo to však se svým učitelem besedovali a zpívali. Oba manželé byli ke všem svým hostům velmi pohostinní.³⁹

Velice známá a oblíbená byla setkání přátel Karla Dvořáčka při *muzicírování*. Karel Dvořáček hrál velice dobře na housle. V Ivanovicích však znělo nejvíce jejich bytem piano. Velice rád se na něj doprovázel, když pro svoje přátele zpíval Biblické písně Antonína Dvořáka, či písně Schubertovy nebo ty, které sám složil. Se svými přáteli sestavil kvarteto, ale chyběl jim violoncellista. Nezbylo nic jiného, než aby jej zastoupil sám a opět uspěl. Hráli nejraději skladby Antonína Dvořáka. Během přestávek se vždy debatovalo, zejména o otázkách náboženství, ale probíraly se i např. názory Karla Marxe. Vždy na závěr večera se hrály a zpívaly lidové písně, vždy bez not.⁴⁰

Své přátele velice rád hostil a připravoval jim výtečné pirožky a speciální grog, který se naučil chystat podle receptu získaného při svých toulkách po Těšínsku.⁴¹

4.1 Nástup Karla Dvořáčka na dívčí školu

Na dívčí školu nastoupil Karel Dvořáček 15. února 1939. Nejdříve vyučoval 5. třídu a od nového školního roku potom dívčí 1. třídu. Stejně jako na Karvinsku i zde si učitel Karel Dvořáček získal obdiv a úctu svých žáků. Svým přístupem,

³⁹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

⁴⁰ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁴¹ PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané*. Významné osobnosti města – Karel Dvořáček. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998, s. 233 – 238.

laskavým chováním a pomocí, nejen ve školních povinnostech, se stal pro svoje žáčky *velkým přítelem*.

Děti měly svého učitele velmi rády, nosily mu květiny a loučily se s ním podáním ruky. Pan učitel pro ně na oplátku připravoval mikulášskou besídku, navštěvoval je v době jejich nemoci a obdarovával je malými drobnostmi.⁴²

4.2 Škola v Ivanovicích na Hané za II. světové války

Rok 1939, doba protektorátu a tedy čas, kdy Karel Dvořáček začal učit v Ivanovicích na Hané, byla, jak je obecně dobře známo, těžkým obdobím pro všechny a rovněž školství zasáhla velmi rozsáhlá omezení. Těmto se musela podřídit a projít jimi i škola, ve které působil Karel Dvořáček.

Již v říjnu 1939 byla nařízena první revize učebnic a kontrola školních knihoven. V roce 1941 a 1942 následovala další. Povinným jazykem ve všech ročnících se stala němčina. Dějiny českého národa bylo zakázáno vyučovat, zeměpis byl žákům vykládán pouze v souvislosti s německou Říší. Povinná začala být od roku 1943 i výpomoc při polních pracích, kterých se účastnili jak žáci, tak i pedagogové. Ti měli povoleno pouze 14 dnů dovolené, ostatní dny vykonávali kancelářskou práci. Byl jim nařízen sběr papíru, železa, léčivých bylin, kostí či starých oděvů. Část mladých učitelů byla nasazena do továren, dolů nebo na zákopové práce. Pro zlepšení němčiny byly pro učitele povinné kurzy německého jazyka. Ke konci války, kdy německá armáda ustupovala na západ, byla situace ve školství ještě horší. Neven v ivanovické škole, ale i v dalších např. na gymnáziu ve Vyškově, byly ubytovávány německé transporty projíždějící městem nebo v nich byly zřizovány lazarety a nemocnice. Školní docházka tak byla nepravidelná a děti z ivanovické školy, pokud vyučování vůbec probíhalo, často docházely do Lidového domu, kde pro ně bylo provizorně zřízeno několik tříd.

Počátek roku 1945 byl pro ivanovickou školu jedním z nejhorších. Všechn nábytek byl vystěhován do půdních prostor a do školy byl nastěhován maďarský vojenský lazaret, v přízemí budovy byli ustájeni koně. Jako lazaret sloužila následně i ruské armádě. Po jejím odchodu byla pro změnu obsazena rumunskými jednotkami a po osvobození republiky v květnu 1945 sloužila jako ubytovna pro Němce, čekající

⁴² ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

na odsun. Přesto, že všechno zařízení školy bylo zničeno, již 28. května 1945 se začalo opět vyučovat.⁴³

4.3 Veřejná činnost a zájmy Karla Dvořáčka v Ivanovicích na Hané

Po návratu do Ivanovic na Hané se Karel Dvořáček zapojil i do veřejného života. Již z dob působení na Těšínsku se zajímal o divadlo a zpěv. Přesto, že obec Ivanovice na Hané nebyla příliš velká, působily zde tři ochotnické divadelní spolky. Tím nejúspěšnějším a nejznámějším byl divadelní spolek Haná.⁴⁴ Tento vznikl již v roce 1869 a měl jen několik členů, převážně místních obyvatel. Vývoj spolku byl komplikovaný, docházelo často k potížím s financováním a vedením účetnictví, s prostory k divadelním vystoupením, ale i vznikající další osvětové spolky a uskupení měly částečný vliv na fungování ochotníků.

V době, kdy se Karel Dvořáček zapojil do divadelní činnosti, bylo právě zvoleno nové vedení spolku, které si kladlo za cíl zvýšení úrovně a kvality představení. To očekávalo od přijetí nových členů, z nichž velkou část tvořili mladí ivanovičtí učitelé, a dále výběrem kvalitního repertoáru. Členové se účastnili divadelních školení, učili se správnému líčení, a toto úsilí se odrazilo i na návštěvnosti diváků. Vedení spolku bylo vyzýváno, aby se svým repertoárem vystoupilo i mimo obec Ivanovice. K tomuto však nedošlo, neboť divadelní činnost byla přerušena, za důvod si částečně mohl spolek sám. V roce 1941 při večeru poezie, byly totiž zařazeny i dvě Wolkerovy dramatické básně, které měly velmi silný sociálně - politický náboj.

Německý okresní hejtman Dr. Bergman vystoupení kvalifikoval jako *německé Říši nepřátelský pokus o narušování klidu a pobuřování obyvatel* a trest následoval téměř okamžitě. Hejtman na dobu jednoho roku zakázal všechna divadelní a jemu podobná představení v Ivanovicích na Hané. V celém městě musely být odstraněny všechny související plakáty a divadelní kočovná společnost, která náhodou v Ivanovicích pobývala, musela ze dne na den město opustit.⁴⁵

⁴³ PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané. Základní škola*. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998, s. 109 – 118.

⁴⁴ PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané. Ochotnické divadlo – Divadelní spolek Haná Ivanovice na Hané*. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998, s. 285 – 293.

⁴⁵ PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané. Ochotnické divadlo – Divadelní spolek Haná Ivanovice na Hané*. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998, s. 285 – 293.

Karel Dvořáček miloval hudbu. Jak bylo již dříve zmíněno, při svém studiu v Kroměříži navštěvoval pěvecký sbor, kde vynikal svým barytonem. Po nástupu na své první učitelské místo v Karviné se začal věnovat i psaní písní, především na básně Jiřího Wolкера, a komponování hudby k dětským školním představením. Skládal však i písně na vlastní verše. Patřil také ke sběratelům lidových písní, ať už byly moravské nebo lašské, velice rád je i zpíval. Měl absolutní sluch a výbornou hudební paměť. Velice dobře hrál na piano, housle a varhany. Zajímal se jak o soudobou tak i o klasickou hudbu a studoval hudební literaturu. Nejvíce jej zaujala díla Leoše Janáčka, zejména opera *Její pastorkyňa*.

Záměrem Karla Dvořáčka bylo napsat operu *Jánošík*, ale přesto, že už měl celý náčrt díla hotový, upustil od něj. Důvodem byla jeho literární tvorba, které věnoval svůj veškerý čas.⁴⁶

Ukázka vzpomínky spisovatele Václava Fialy na Karla Dvořáčka.

„Počal psát hru, kterou chtěl zadat Národnímu divadlu v Praze, ale za nejbližší svůj romanopisecký úkol považoval rozměrné dílo, které bylo věnováno postavě Leoše Janáčka. Jeho zrodu a duchovnímu růstu. Protože věděl o mých muzikantských sklonech a zálibách, prosil mě, abych mu byl v v některých věcech nápomocen a abych mu, kdyby potřeboval, zapůjčil nebo zaopatřil hudební literaturu. Mohu říci, že Janáčkově opravdu hluboce rozuměl a jeho dílo kupodivu dobře znal. Učarovala mu zvláště *Její pastorkyňa* v provedení Rafaela Kubelíka v Brně. Vykládal mi, jak v Janáčkově vidí ideální vyjádření toho, oč usiluje sám, totiž o plnokrevné zpodobnění krajiny, času, člověka, se všemi krásami i zápory, ale navíc i postižení duševna, božské jiskry v lidském nitru. A největší Janáčkově mistrovství viděl v tom, jak tvůrce *Její pastorkyňe* dovedl ve druhém a třetím aktu své zpěvohry i v nejsilnějších naturalistických scénách překonat zemitou syrovost své látky etickým vzepětím hudby.“⁴⁷

Také po návratu do Ivanovic v roce 1939 se Karel Dvořáček věnoval sborovému zpěvu, kde se opět projevil jeho absolutní sluch a všechny své posluchače a žáky si získal svým uměním hry na klavír a dokonalým hlasem.

Karel Dvořáček se zapojil do pěveckého sboru krátce po svém příchodu do Ivanovic. Dokud žil v malém bytě, nastěhoval piano do školy a tak byla jeho hra

⁴⁶ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁴⁷ Převzato z : tamtéž, s. 133.

a zpěv slyšet velice často, protože mnozí z kolegů a zejména kolegyň jej často žádaly, aby jim zahrál pro potěšení.⁴⁸

⁴⁸ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

5 Karel Dvořáček v ilegálním odboji

V době druhé světové války se Karel Dvořáček aktivně účastnil ilegálního odboje. Zapojil se do činnosti organizace Obrana národa. Tato organizace byla cíleně zřízena a budována tak, aby představovala tajnou podzemní armádu, která bude ve vhodnou dobu – při poražení německých vojsk, připravena pomoci při obnově československého státu.⁴⁹

Karel Dvořáček pokládal svoji účast v ilegálním odboji za svoji vlasteneckou povinnost. Již z dob vojenské služby se znal s armádním generálem Ludvíkem Svobodou a již počátkem roku 1939 s ním spolupracoval v odboji na Kroměřížsku a Vyškovsku. Odesílal do centrály v Kroměříži informace o německé posádce ve Vyškově a jejím výcvikovém prostoru v blízkosti okresního města. Cestou svých přátel z dřívějšího učitelského působiště dokázal obstarávat a dovážet suroviny pro výrobu výbušnin od ostravských havířů. Z Ostravska přivážel také polské noviny se zprávami o organizaci československých zahraničních vojenských jednotek či pomáhal při organizaci přechodu vojáků a československých důstojníků přes polské hranice. Jedním z nich byl i armádní generál Ludvík Svoboda, se kterým byl až do vypuknutí druhé světové války v kontaktu. V roce 1941 navázali komunikaci pomocí sovětských parašutistů, kteří učinili jeden z prvních výsadek.⁵⁰

Kroměřížská Obrana národa měla některé své členy zaměstnaný ve službě protektorátního četnictva. Ti s nasazením vlastního života získávali s předstihem zprávy o osobách, které mají být zatčeni. Osoby v ohrožení následně informovali a ty mohly zavčas uprchnout do bezpečí. Velké úsilí věnovala kroměřížská organizace také získávání peněz, jak pro financování odboje, tak pro hmotné zabezpečení rodin, jejichž členové byli nacisty již uvězněni. Úkolem bylo pro odbojovou činnost získat zejména movitější občany nebo dokonce peněžní ústavy, které by pravidelně na činnost odboje přispívaly. Vedení organizace si uvědomovalo, že množství ukrytých zbraní a munice nestačí k tomu, aby pokrylo případnou větší ozbrojenou akci v budoucnu. Proto se i v této záležitosti hledaly možnosti u některých podniků v okolí Kroměříže. Velkým úspěchem v této oblasti byla spolupráce organizace

⁴⁹ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha : Naše vojsko, 1971.

⁵⁰ *OD OKUPACE K VÍTĚZSTVÍ*. Kolektiv autorů. K 60. výročí osvobození Vyškova na jaře 1945. Vyškov : Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu ve Vyškově, 2005, s. 144 – 146.

s ředitelem továrny Magneton, inženýrem Brůžou. Značnou zásluhu na této dohodě měl právě učitel Karel Dvořáček.⁵¹

Jako ukázkou odvahy Karla Dvořáčka v době ilegálního odboje jsem vybrala vzpomínku armádního generála Ludvíka Svobody.

„O něm bych rád řekl několik slov. Poznal jsem ho před lety, když nastoupil prezenční vojenskou službu u 3 pěšího pluku Jana Žižky z Trocnova v Kroměříži. Od prvního náhodného setkání mě přitahovalo jeho zvláštní osobní kouzlo. Dal mi přečíst svoji literární práci „Pole kráčí do hor“ ze života slezského lidu pod Beskydem. Jeho knížka mě zaujala od první stránky. Imponoval mi Dvořáčkův bystrý pohled na život, práci a myšlení prostého člověka, jeho hluboký a upřímný sociální cit a smysl pro právo a spravedlnost. Seznámili jsme se blíže a spřátelili. Vzpomínám na naše společné procházky podél řeky Moravy, po chodnicích a cestách v nejbližším okolí Kroměříže. Chodíval k nám i do rodiny. Poznal jsem v něm muže mimořádně nadaného, jemného a charakterního.

Násilná okupace republiky potvrdila Dvořáčkovo nekompromisní vlastenecké cítění a smýšlení. Ihned se zapojil do ilegální činnosti na Kroměřížsku. Spolupracovali jsme. Když jsme připravovali výrobu ručních granátů, Dvořáček sehnal chemika a dovážel potřebné výbušniny, které opatřoval u ostravských havířů. Denně jsme měli dostávat nějaké trhaviny pro výrobu ručních granátů i jiný materiál.

Pomáhal, kde a jak mohl. Dovezl nám polské noviny, kde byli zprávy o organizaci čs. zahraniční vojenské jednotky v Krakově. Organizoval ilegální přechody československých vojáků přes polské hranice a obětavě při nich pomáhal.

Po svém odchodu do Polska jsem s Dvořáčkem udržoval ilegální spojení prostřednictvím kurýra a své rodiny. Když 1. září 1939 vypukla německo-polská válka, bylo naše spojení na čas přerušeno. Obnovil jsem jej teprve na podzim roku 1941 prostřednictvím parašutistů, kteří byli vysláni z SSSR a shozeni na Kroměřížsku a které jsem na něho napojil. Teprve po svém návratu do vlasti jsem se dozvěděl, že byl Dvořáček pro svou ilegální činnost gestapem zatčen a dlouho vězněn.“⁵²

⁵¹ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁵² Převzato z : SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha : Naše vojsko, 1971, s. 225-226.

5.1 Zatčení Karla Dvořáčka v roce 1941

Na podzim 1941 došlo, při tajném výsadbku, ke zranění jednoho z parašutistů a byla u něj nalezena adresa Karla Dvořáčka. Tohoto v listopadu 1941 gestapo zatklo a odvezlo k výslechům do Olomouce, Ostravy a poté do Brna. Nebylo však proti němu žádných přímých důkazů a tak byl ještě před vánočními 1941 propuštěn.⁵³

Ve své odbojové činnosti v organizaci Obrana národa pokračoval Karel Dvořáček i po návratu z vězení, navzdory pečlivému dohledu vyškolského gestapa. V době svého prvního zatčení byl Karel Dvořáček vězněn i v Ostravě, kde navázal nová přátelství mezi spoluvězni. Velmi často, jak to bylo pro Karla Dvořáčka typické, vedl se svými spoluvězni debaty. Nikdo z nich si v té době nebyl jistý tím, kdy může přijít rozkaz sbalit si své věci a odejít. Hovořili o všem, kdo z nich půjde první domů, jaká je situace ve světě nebo i o tom, jaký bude život v osvobozené zemi.

Vzpomínka P. Štěpána Herata, který byl s Karlem Dvořáčkem vězněn v roce 1941 v Ostravě.

„Pochopitelně se obracely naše rozhovory také na pole náboženské. Všichni jsme chápali lépe než ve dnech svobodných, že v náboženském mravním stavu člověka je odpověď na všechny otázky a vyřešení všech problémů jednatelce i společnosti. Že všechno na světě: vzdělání, technika, organizace, slouží dobru nebo zlu dle toho, je-li dobrý nebo zlý člověk, který tyto prostředky ovládá. Tehdy mě překvapila vážnost názoru na život a jeho úkoly u Dvořáčka. Věděl, že lidské sobectví a z něho pocházející lidské vášně mohou být řízeny svědomím, uznávajícím autoritu, nezávislou na lidech. Proto mě opravdu překvapilo, když prozradil u jakési příležitosti, že není katolík. Tázal jsem se ho, jak ztratil víru. Nebyla to zvědavost, spíš snaha poznat psychologické kořeny náboženské krise. A Karel mi pověděl upřímně o svém životě... Byl bych rád věděl, stačí-li mu i dnes důvody, které mu stačily před lety s Církví a tím i s Bohem, který ji ustanovil a dal potřebné schopnosti. Přiznal, že jeho duše je prázdná a že je Bohu vzdálen, i když v něho věřit nepřestal. Chápal, že poměr člověka k Bohu nezávisí na tom, jak se jeho zákonem řídí jiní lidé, že ten poměr je určen naším stvořením a určením věčného cíle, že jsme každý za sebe odpovědní za to, aby náš poměr k Bohu byl kladný. Sám radostně

⁵³ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

přiznal, že hledal cestu k Bohu a že vrátí se k němu. Byl klidný, i když náš život byl těžký: našel Boha a Bůh jej sílil...

Od nedohrané partie „oveček“ s Karlem jsem byl volán hlídačem: „domů!“ – Radostné vzrušení, ale hned zas bolestné loučení od těch, s nimiž nás pojilo upřímné přátelství, vzniklé ve chvílích nejtěžších... Za krátko odešel i Karel, do Brna, a na Štědrý den se vrátil domů. Byly to radostné vánoce pro nás všechny, pro něj a jeho paní...⁵⁴

5.2 Odhalení činnosti Organizace národa

Organizace sdružovala jen osoby, které skýtaly záruku spolehlivosti. Jednou z vůdčích osobností byl nadporučík v záloze Václav Travěnek, učitel v Ivanovicích na Hané. Ten pokračoval v odboji i po svém přeražení do Olšan u Rousínova, obce vzdálené asi 20 km od Ivanovic. Při své snaze, aby byl informován co nejlépe o dění v okresním městě, zejména o činnosti Němců, ukrytí zajatců, možnosti ukrytí vysílaček apod. zapomněl na bezpečnost svého konání. Sám tisknul a vydával protiněmecké letáky ve škole v Rousínově a zasílal je i svému bratrovi Vojtěchovi do Benešova u Prahy. Ten byl, coby ilegální člen KSČ, sledován gestapem a bylo tedy jen otázkou času, kdy bude Václav Travěnek odhalen. V dubnu 1944 byl zatčen. Přesto, že se jednalo o velkého vlastence, po dlouhém mučení a za pomoci konfidenta promluvil. Ve snaze zachránit život sobě i dalším kolegům, prozradil téměř vše. Gestapu se tak podařilo na Vyškovsku pozatýkat přes 200 lidí a bezmála celé vedení organizace. Bohužel však mluvil i o lidech, kteří nebyli s Obranou národa vůbec v kontaktu.⁵⁵

5.3 Druhé zatčení Karla Dvořáčka gestapem

Dne 18. května 1944 byl Karel Dvořáček zatčen podruhé. Ihned byl převezen do Kounicových kolejí v Brně. Zde byl mučen, dlouhé hodiny vyslýchán a obviněn z přípravy velezrady. Události na východní frontě si vynutily přesun vězňů z Brna

⁵⁴ Převzato z : ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946, s. 58-60.

⁵⁵ OBHLÍDAL, A. *Vznik a likvidace tajné organizace Obrana národa v Ivanovicích na Hané*. Zpravodaj města Ivanovice na Hané. Vyškov, 2002, část 1, s. 51-52.

nejdříve do Vratislavi a poté do saského Zwickau. Všechny dokumenty se při stěhování věznic ztratily nebo byly zničeny a ze všech vězňů se staly pracovní síly pro kopání společných hrobů, odstraňování nevybuchlé munice či budování úkrytů.⁵⁶

5.4 Věznění ve Zwickau

Do vězení ve Zwickau v Sasku byl Karel Dvořáček převezen dne 24. ledna 1945. Zde byl přidělen do skupiny, která pracovala mimo tábor, v tzv. Ausserkommando. Již v tu dobu byl vážně nemocný. V této době také vznikal jeho poslední román, který ve vězení tajně psal.⁵⁷

Vězení ve Zwickau bylo velice zanedbané a nevyhovující. Bylo zřízeno ze starého zámku, k němuž byla přistavěna budova, v níž byly samostatné cely, tzv. samotky. Pro velký počet vězňů vedení věznic využívalo i jiné objekty ve městě. Vězni, kteří nebyli zařazeni na samotkách, sdíleli tzv. „gebelšaft“. Byla to velká místnost, ve které se tísnilo vždy 50 až 100 lidí. Zařízení bylo velmi jednoduché až strohé, jen dřevěné lavice a stoly. Spát se chodilo na půdu, kde byla podlaha pokryta slámou. Všude byla zima, zápach a především vši a blechy. Vězni byli rozděleni do pracovních skupin, někteří byli zařazeni v knihařské dílně, jiní v dílně sedlářské nebo jako Karel Dvořáček na výkopových pracech. Ve všední dny se vstávalo již v 5 hodin a po snídani následoval přesun na určené pracoviště. Zde bývali vězni po příchodu na místo až do počátku pracovní doby zavírání do dřevěné boudy. Šlo o bezpečnostní opatření, aby vězni nepřišli do styku s místními obyvateli. Stejně tak to bylo při leteckých náletech, kdy byli vězni nahnáni do kopaných štol a obyvatelé města se schovávali v krytech, které pro ně vězni vybudovali.

Příděl stravy byl velmi malý. Na počátku to bylo ráno 100 g chleba a černá káva, v poledne řepová polévka, a večer opět 100 g chleba a asi lžíce mletého syrového koňského masa, kousek margarínu, sýra nebo tvarohu a černá káva. V neděli se nepracovalo a vězni svůj *volný* čas věnovali psaní dopisů, šití i četbě a hraní společenských her, jako byly např. šachy či dáma. K nedělnímu dopoledni patřila i hodinová vycházka po vězeňském dvoře a *slavnostnější oběd* - omáčka s vařenými neloupanými bramborami. S blížícím se koncem války se tento příděl ještě snížil a tvořil jej už jen malý krajíček chleba a litr řepné polévky na osobu a den.

⁵⁶ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁵⁷ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

Jedinou možností, jak si zvýšit příděl jídla, bylo přihlásit se na nedělní práci k movitým příbuzným wachmajstra Müllera. Karel Dvořáček se také přihlásil a celý den pracoval na poli, kde rozhazoval hnůj. Večer, když se vrátil a dostal větší příděl jídla, namísto toho aby se sám najedl nebo si jídlo uschoval na další den, rozdal je a na sebe nepamatoval. Všichni již ztráceli síly a byli znatelně vyhublí. Aby získali trochu živin, chytali žáby a jedli s velkým sebezapřením jejich syrové maso.

Tyto nelidské podmínky se podepsaly na všech uvězněných. Pro nemocného Karla Dvořáčka znamenala tato doba ještě větší zhoršení jeho zdravotního stavu. V táboře sice byla ošetrovna vybavená rentgenem, ale zabezpečovala pouze nejzákladnější potřeby nemocných. Karel Dvořáček zde byl několikrát ošetřován pro bolesti na prsou a úbytek sil, ale jeho stav se nezlepšoval.⁵⁸

5.5 Osvobození Zwickau a konec II. světové války

Dne 17. dubna 1945 osvobodila Zwickau americká armáda generála Pattona.⁵⁹ Přesně po roce, tedy 18. května 1945, se Karel Dvořáček vrátil zpět do vlasti, bohužel s těžkou tuberkulózou. Vzhledem k okolnosti, že již od svého mládí trpěl žaludečními vředy, dlouhé věznění, výslechy a těžká fyzická práce v lágru se na jeho zdravotním stavu velmi těžce podepsaly.

Po návratu domů se zdraví Karla Dvořáčka nepatrně zlepšilo, bohužel však pouze přechodnou dobu, a záhy musel být převezen do nemocnice v Brně. Tam dne 20. srpna 1945 zemřel.

Z rozkazu armádního generála Ludvíka Svobody byl pohřben s vojenskými poctami.⁶⁰

⁵⁸ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

⁵⁹ OBHLÍDAL, A. *Vznik a likvidace tajné organizace Obrana národa v Ivanovicích na Hané*. Zpravodaj města Ivanovice na Hané. Vyškov, 2002, část 2, s. 38-39.

⁶⁰ JORDÁN, F. *Za lepší život je třeba se bít*. Náš Život. Vyškov, 1985, roč. 32, č. 32, s. 4.

6 Počátky literární tvorby Karla Dvořáčka

Karel Dvořáček již od mladých let pociťoval potřebu psát, jeho literární tvorba začala vznikat v Karviné, v místě jeho prvního učitelského působiště.

Vnímání hospodářské krize na počátku třicátých let dvacátého století mělo zásadní vliv na literární projev Karla Dvořáčka, ve svých dílech se snažil na tuto skutečnost poukázat. Do kontrastu s drsnou sociální tematikou pak vkládá mezi řádky své okouzlení krásným prostředím Beskyd, které si zamiloval.⁶¹

Do své diplomové práce jsem na ukázkou vybrala některá stěžejní literární díla z tvorby Karla Dvořáčka a připojila jsem v tisku uveřejněné recenze a kritiky, které pocházejí z různých časových období. Záměrně jsem také volila odlišné autory těchto hodnocení, aby možné ukázat různorodost pohledů na dílo Karla Dvořáčka.

Romány a pohádky Karla Dvořáčka

Olza - sedm žalmů - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1937.

Cesta k tichému domu - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1941.

Boží země - 1. vydání. Moravská Ostrava – Praha : J. Lukasík, 1941.

Pole kráčí do hor - 1. vydání. Ostrava – Praha : J. Lukasík, 1941.

Advent Jakuba Kříže - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1944.

Hle, čas příjemný - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1944.

Od kdy se nelže na rozcestí – 1. vydání. Brno : Stejskal, 1944.

Jak došel horal štěstí – 1. vydání. Praha : Práce, 1945.

Mrtvá řeka - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1946.

Živ bud', neumírej - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1947.

O děvčátku, které přivedlo jako - 1. vydání. Praha : Václav Petr, 1949.

Vodníci - 1. vydání. Ostrava : Profil, 1960.

František chce být spravedlivý - 1. vydání. Ostrava : Profil, 1966.

Stará píseň - 1. vydání. Ostrava : Profil, 1967.⁶²

⁶¹ GROBELNÝ, A. *Karel Dvořáček o hospodářské krizi na Karvinsku*. Slezský sborník. Opava, 1971, roč. 69, č. 4.

⁶² RAŠKA, V., DOBYŠKOVÁ, P. *Karel Dvořáček 1911 – 2011 bibliografie*. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, 2011, s. 20 – 23.

Karel Dvořáček pracoval také na sbornících, většina z nich byla vydána až po jeho smrti.

6.1 Olza

Již od počátku působení na Karvinsku psal Karel Dvořáček povídky, prózy a připravoval svůj první román *Olza*. Nostalgická atmosféra doby, bída, ale i krásná příroda, staré zvyky a obyčeje, s nimiž se seznamoval na svých procházkách po okolí, to vše ovlivnilo jeho literární projev.

Svoji životní situaci před nástupem na vojnu v 1935 popsal sám Karel Dvořáček v próze Olza.

„Okna mi vytloukli, v lese u šachty mne zbili, pak mne pomluvili a nyní mne ignorují. Snad ne titíž, ale líp je ignorovat a přesadit třeba někam pod hory, než přetahovat do strany mocných, kteří se rozdělili o tuto překrásnou zem kolem Olzy a dále se dělí o tato luka, pole, pastviny, lesy, o vesnice a města, močály, rybníky a řeky – a o lidi, i o ty.“⁶³

Svojí prvotinou *Olza*, kterou Karel Dvořáček vstoupil do literatury, se vlastně loučí s milovaným krajem a lidmi na Karvinsku. Připravena byla pro tisk již v roce 1935, ale k jejímu vydání došlo až v roce 1937 v nakladatelství Václava Petra v Praze.

Olza je sestavena především z autobiografických prvků. Odráží se zde autorova vlastní zkušenost, osobní názor na věc, cítění i myšlení, aniž obsahuje konkrétní data a údaje o čase a prostředí, kde se odehrává.⁶⁴

Olza - sedm žalmů

Kohoutí nevěsta je příběhem nenaplněné lásky. Vypravěč při svých výpravách k řece potkává každý den prostou dívku, která chodí pro vodu. Přesto, že je do ní zamilovaný, svoje city skrývá a nenajde odvalu se s nimi dívce svěřit. Ta se následně vdá za jiného muže a stane se z ní oddaná manželka a matka.

⁶³ DVOŘÁČEK, K. *Olza*. Praha : Václav Petr, 1937, s. 116.

⁶⁴ VLČEK, S. *Karel Dvořáček : Olza*. Rozhledy, 1937, roč. 6, č. 15.

Rybáři jsou povídka o rybářích kolem řeky. Hlavní hrdina rybář Vronka se snaží pro svoji ženu ulovit kapitální úlovek, který však nakonec smění s nadřazeným mistrem za slib lepší práce a volnějších směn na šachtě. Ostatní rybáři se poté snaží chytit pro Vronkovu ženu co nejlepší úlovek, přesto, že se o většině rybářích hovoří jako o velkých samotářích.

Opuštěný dům je návratem do rodného domu na Hané po matčině smrti a vzpomínky na ni.

Sbohem! zachycuje poutavé loučení s krajem a zejména lidmi, kteří zde žijí a chodí s *kahanem*.

Jašek a Natalja příběh vypráví nerovný vztah nezaměstnaného zámečnicka Jaška, který se vrací z vězení, s Nataljou. Vdova Natalja pracuje na haldě, ale aby uživila své čtyři děti, provozuje ještě prostituci. Jašek miluje ji i její děti přesto, že po čase zjistí pravý důvod jejích večerních odchodů z domu.

Král bláznů vypráví o ztrátě iluzí z činnosti soudu v případě chudé vdovy Jeleny, která byla odsouzena za údajné zabití dítěte. Autor v něm chtěl zveřejnit názor jednoho z členů poroty soudu, který vynesl osvobozující rozsudek pro nedostatek důkazů. Tím však vina na matce dítěte zůstala. Karel Dvořáček se snažil poukázat na skutečnost, že se hledalo jen málo důkazů ve prospěch obžalované.

Aničko, brouček -! dramatický příběh matky, která ve svém poblouznění zabije svoje dítě při hře na břehu řeky Olzy. Autor si klade otázku, kdo je vinen tímto otřesným skutkem, a zároveň jednoznačně odpovídá - bída, zlí lidé a krize.⁶⁵

6.1.1 Recenze k dílu Olza

Běhounek Václav, 1937. Jedna z prvních recenzí na vydané dílo pochází od Václava Běhouneka. Oceňuje odvalu Karla Dvořáčka k vydání povídek, které bývaly obvykle jen součástí příloh nedělních magazínů a vyzdvihuje návaznost jednotlivých povídek i atmosféru v nich popisovaného kraje. Kladně ohodnotil čistotu a plynulost s jakou je kniha napsána a označil ji za knihu básnickou, kterých je velmi třeba.⁶⁶

Červinka Jaroslav, 1942. Jaroslav Červinka označil Olzu za průkopnické dílo a zároveň ocenil velmi lidský přístup Karla Dvořáčka, který své příběhy *poznal*,

⁶⁵ SVOBODA, J. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974.

⁶⁶ BĚHOUNEK, K. *Karel Dvořáček : Olza*. Dělnická Osvěta. Praha, 1937, roč. 23, č. 8.

prožil a podal je čistým jazykem. Upozornil na spojení osobních prožitků Karla Dvořáčka s obecným viděním skutečností i mladistvou touhu Karla Dvořáčka po nápravě světa a jeho poznání. Své hodnocení uzavřel shrnutím, že Karel Dvořáček si sám sobě nastavil hodně vysokou laťku, kterou nebude nijak snadné překonat.⁶⁷

Černý Jaroslav, 1944. Karel Dvořáček se do literatury přihlásil novými prozaickými tóny. Baladická vyprávění jsou plná nostalgie po kraji, který mladého spisovatele zasáhl svou tragickou tíhou, ale i krásou, převedl původně lyricky vedená vyprávění v *modlitbu za kraj*.⁶⁸

Durčák Josef, 1966. J. Durčák uvedl, že ve své prvotině Olza se Karel Dvořáček snažil vyjádřit upřímnost a vkládal do ní své životní zkušenosti, názory, citění a myšlenky. Velmi často se v díle vyskytuje postava dítěte, a až na výjimky, má každé nějakým způsobem své dětství *poznávané*. Většina dětí pochází z nemanželských rodin nebo s nimi rodiče krutě zacházejí. I ženy, které jsou stěžejními postavami těchto povídek, jsou různé, mladé, staré, šťastné i nešťastné. Ty Karel Dvořáček vypodobňuje jako těžce zkoušené osudem, trpělivé a velmi citlivé. Na druhé straně ukazuje i ženy, které nejsou mravně pevné. Dále J. Durčák uvedl, že první literární dílo Karla Dvořáčka obsahuje jeho zkušenosti minulé i nynější a dává svým hrdinům mnoho ze svého života, zejména je to znát při setkávání s krajem kolem řeky a jeho obyvateli. Tento obraz však podle J. Durčáka není zcela ucelený. Na druhou stranu lze v uvedených povídkách vidět jinou cenou kvalitu a *to vidět moře i v kapce vody*.

V prvních čtyřech povídkách Kohoutí nevěsta, Rybáři, Opuštěný dům a Sbohem se Karlu Dvořáčkovi podařilo zachytit některé skutečnosti hospodářské krize a velké nezaměstnanosti, rozpoznal jasné znaky třídní společnosti, kdy již od počátku měl jasno v tom, na kterou stranu se postaví. Nezdařilo se mu však, aby obraz, který nám předložil, byl živý a plastický. Někdy to bylo tím, že své hrdinky jen představuje a nijak je nepřetváří. Nedostatkem je neúplný charakter postav, které vystupují pouze v určité poloze, z níž, pokud je pro ni tíživá, se nijak nesnaží osvobodit. Forma díla je také nedostatečná. Kompozice příběhů je nepevná a labilní, navíc je zde zřejmá

⁶⁷ ČERVINKA, J. *Nové jméno v české literatuře*. Řád. Praha, 1942, roč. 8.

⁶⁸ ČERNÝ, J. *Karel Dvořáček*. Lidové noviny. Brno, 1944, roč. 52, s. 5.

nečistota žánru a umělecky není materiál zvládnutý, nijak se spisovatelovu pohledu nepoddává a zůstává neuchopen.

Povídky Jašek a Natalja, Král bláznů a Aničko, brouček! jsou bezchybné. Karel Dvořáček v nich zvládnul zákony povídky a proměnil je v živé dílo a našel tak v těchto povídkách odvahu hledat pravé příčiny krize, utrpení a bídy.

Kniha Karla Dvořáčka ukazuje jasně vyhraněný pohled, který si zvolil. Je znát, že na něj mají vliv osobní zkušenosti a zážitky z dětství a mládí, ale zejména setkání s krajem a lidmi.⁶⁹

6.2 Pole kráčí do hor

Dalším dílem, které se zabývá hospodářskou krizí, je román *Pole kráčí do hor*. Karel Dvořáček jej psal v letech 1935 – 1937, dokončen však byl až v roce 1939. Tiskem vyšel v roce 1941.

Karlu Dvořáčkovi za něj byla v roce 1942 udělena národní cena za literaturu. Cenu si však odmítl v Praze převzít, protože s protektorátním oceněním nesouhlasil.

Román *Pole kráčí do hor* má složitější, vlastně převrácenou chronologii. První díl má název *Zahradník*, a to je současně i přezdívka hlavního hrdiny.

Děj se odehrává na Hané a hlavním hrdinou je pracovitý, skromný a šetrný čeledín Roman Gajdoš z Beskyd. Z hor si přináší tvrdou a nepřístupnou povahu. Během kritických situací však ukazuje i svoji citovou účast a ochotu pomoci. Roman Gajdoš přichází do hanácké vesnice pojmenované V. Jedná se pravděpodobně o Ivanovice na Hané, v nářečí zvané Vévanovice. Zde pracuje nejprve na gruntu Vymazalově, kterému finančně vypomůže, poté odejde k Dostálům, kde hospodář zemřel a zanechal po sobě čtyři sirotky. Posledním pracovním místem je Brázdův grunt, v němž po smrti starého hospodáře žije jeho syn - středoškolský profesor, ale ten tragicky zahyne při dopravní nehodě. Karel Dvořáček často oslovuje hlavního hrdinu Romana a radí mu, jak zvládat jednotlivé situace. Na Romanově povaze se postupem děje ukazuje, jak velký je lidumil a jak dokáže být, i přes svou tvrdost a nepřístupnost, velmi citlivý k cizímu neštěstí.

Druhý díl je stěžejní částí románu a nese název *Věrnost za věrnost*. Vrací se do dětství Romana Gajdoše. Narodil se jako poslední dítě v době, kdy jeho matce bylo již přes padesát let. Nejevila o něj prakticky žádný zájem a věnovala se věštění,

⁶⁹ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

kterým byla známá v širokém okolí. Vychovávala jej mladičká služka a milenka jeho otce Hanka. Ta přijala malého Romana prakticky za vlastního a snažila se mu vštěpovat důvěru v sebe sama, odvalu a hlavně mateřskou lásku, kterou nenašel u matky vlastní. Po její i otcově tragické smrti jej vychovává strýc Kolarik. Po svém vyučení zahradníkem odchází na Hanou a po návratu se odhodlává ke stavbě horské chaty a odvodnění lesní stráně, kterou se jako své dědictví snaží zúrodnit.

Ve třetím díle, nazvaném jako celý román *Pole kráčí do hor*, začíná Roman se stavbou horské chaty, upravují se jeho špatné vztahy s matkou a také jeho osobní život začíná být veselejší a šťastnější.⁷⁰

6.2.1 Recenze k dílu *Pole kráčí do hor*

Polák Karel, 1941. Na úvod hodnocení Karel Polák upozorňuje, že román *Pole kráčí do hor* si zaslouží pozornost čtenářů ani ne tak pro svoje přesvědčení, které je až moc přímočaré a se šťastným koncem, ale zejména pro svoji druhou část, ta přináší do literatury něco nového a hluboce motivuje hlavní děj i povahové pochody ústředních postav knihy. Příznačná obrazovost, kterou Karel Dvořáček uplatil ve druhém díle, však podle K. Poláka nevystačila na dílo celé a ke konci, kdy hlavní postava uskuteční svůj sen - odvodní a zúrodní neplodnou půdu, zachází autor až ke křečovitém výrazům, které umocňují hrdinovo vítězství. Z rozboru je vyvozen názor, jenž nabádá k přepracování celé třetí části, protože pravděpodobně byla nastavována a skládána ve spěchu a je tak roztržena do zcela nesouvisejících scén. Celkově si dílo podle K. Poláka nedokáže udržet jednoduchou základní ideu celku a označuje jej *jen* za originální baladu, nikoliv za román.⁷¹

Pilař Jan, 1941. Rozsáhlé dílo Jan Pilař hodnotí jako *nový úsek* v regionalistické tvorbě. Oceňuje odvalu moderního námětu s velkou psychologickou hloubkou, kterou Karel Dvořáček vykresluje u svých hrdinů, i mravní hodnoty a jasné pojetí života. Spojuje se v něm neúprosná realita a vytváření děje v dokonalý proces, který se nijak neprohřešuje proti opravdovosti a pravdivosti děje. Závěrem uvádí, že dílo

⁷⁰ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

⁷¹ POLÁK, K. *Karel Dvořáček : Pole kráčí do hor*. Kritický měsíčník. Praha, 1941, roč. 4, č. 9.

Karla Dvořáčka, který je nesporně velkým talentem, přes některé chyby přináší nové pojetí vesnického románu.⁷²

Durčák Josef, 1966. Josef Durčák označuje román za poznamenaný různými vlivy doby, zejména hospodářskou krizí, která ovlivnila především dělnictvo, ale dopad měla i na vesnický život. Vyzdvihuje druhou část románu, která daleko převyšuje první a třetí. V prvním díle ukazuje Karel Dvořáček hlavně dopady nezaměstnanosti, kdy její následky nevidí jen na venkově. Problém vidí i v uplatnění po získání vzdělání. Hlavního hrdinu vykresluje jako kladného hrdinu, byť má svou temnou minulost, a vše podřizuje svému cíli. Námět J. Durčák označuje jako pozoruhodný, ale není si jistý, jakou měrou Karel Dvořáček uplatňuje socialistické přesvědčení, protože doba, v níž román vyšel (1942), nebyl pro prezentaci socialismu příznivý. I tak ukazuje na myšlenku Karla Dvořáčka pomoci potřebným, na něž *kapitalistická* krize citelně dolehla. Román chce být přímo návodem, jak svoji situaci zlepšit. Bohužel však problematiku Karel Dvořáček nevnímá dostatečně pravdivě a realisticky. Takové vítězství je pouhou vidinou a snem, jehož uskutečnění je možné jen revolučním zvratem celé společnosti. Hodnotu románu vidí v jeho umělecké kvalitě a skladbě, promyšleně spojené do prolínajících se částí. Karel Dvořáček uplatňuje svoji verzi o harmonii, kterou v dalších dílech ještě jistě uplatní.⁷³

Grobelný Andělín, 1970. Jednu z velmi podrobných recenzí k románu *Pole kráčí do hor*, vypracoval historik Andělín Grobelný. Hned úvodem upozorňuje na to, že národní cenu za literaturu v roce 1942 si Karel Dvořáček zasloužil právem, a to za uměleckou úroveň díla, nejen za neonetickou hodnotu (čistotu jazyka), která zaujme především historika. Z tohoto hlediska, tedy pohledu historika – badatele, román Andělín Grobelný hodnotil. Ve své studii uvádí, že každé dílo je určitým způsobem objektivním odrazem vnímané reality, a to vždy autorsky odlišnou měrou. Není příliš spokojený s chronologií románu, kdy uvádí, že první a třetí část by měla být zařazena až za druhou, která je pro dílo stěžejní. Pro toho, kdo se pokusí dílo hodnotit, je nejdříve důležité zjistit, jak moc chtěl Karel Dvořáček na pozadí historických událostí ukázat problémy tehdejší doby. Podstatné je i vyložení vnitřního života

⁷² PILAŘ, J. *Tři prozaické knihy inspirované Slezskem*. Venkov. Praha, 1941, roč. 36, č. 271.

⁷³ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

postav v souvislostech vnějších podmínek, ve kterých lidé žili. Nejlépe hodnotí A. Grobelný druhou část románu, která zachycuje zcela věrně život horalů před první světovou válkou. Každého badatele historie musí zaujmout prameny, ze kterých spisovatel, známý sběratelstvím lidového folkloru, vyšel. Historik nepřikládá důležitost charakterům postav a popisům okolní krajiny. Zajímají jej zejména sociální podmínky, starobylost myšlení i názory lidí žijících na horách. Dalším zajímavým momentem jsou změny, které s sebou přináší rozvoj železáren ve městě. Zákonitě tak dochází k vzájemnému střetu nového a starého života lidí v horských vesnicích, kdy se vede boj o každý kousek půdy, jenž lze přeměnit na úrodné pole. První část románu, kterou autor umístil na Hanou - své rodiště, A. Grobelný přijímá s výhradami a porovnává znalost prostředí Beskyd s moravským prostředím, které nezná tak dokonale. A. Grobelný jako příčinu vidí *romantismus* a *mladickou naivitu*, kdy jako příklady uvádí boj hlavního hrdiny s nepřízní osudu, který zdolává jen svou pílí a vytrvalostí a dokonce sám objevuje řešení na hospodářskou krizi. Z pohledu historika A. Grobelný takové řešení odsuzuje a vidí v něm jen nalezení a prezentaci osobních pravd a představ.⁷⁴

6.3 Cesta k tichému domu

Na přelomu 30. a 40. let dvacátého století je literární tvorba Karla Dvořáčka velmi intenzivní. V roce 1941 mu vychází knihy *Cesta k tichému domu*, *Boží země*, již zmiňovaný román *Pole kráčí do hor*, a v rukopise zůstala nevydaná sbírka lidových bajek *Stará píseň*.

Cesta k tichému domu je soubor próz, které mají blízko k prvotině Olza. Jde o sedm příběhů, jejichž postavy vedou marnou cestu ke svému vysněnému cíli, kterým byl jednou domov, jindy přítel či žena. Karel Dvořáček zde zachycuje především odcizení v mezilidských vztazích v době hospodářské krize, která byla i zatěžkávací zkouškou pro lidské charaktery. Jednotlivé příběhy spojuje postava Jindřicha Vodáka, který je ostatním lidem, žijícím v komunitě mužského domova, velmi blízký. Tady, většinou s mladšími spolubydlícími, probírá jejich smutné osudy a snaží se, z pohledu staršího jedince, pochopit jejich situaci a pomoci na základě své životní zkušenosti. Jde o příběhy, které jsou většinou tragické nebo tragikomické

⁷⁴ GROBELNÝ, A. *Pole kráčí do hor*. Těšínsko. Český Těšín, 1970, roč. 14, č. 3.

a vypravované s hlubokým citem a klidem. Karel Dvořáček se v knize zamýšlí nad smyslem života osob, které se, ne vždy vlastní vinnou, ocitli na společenském dně.

Povídka *Karolinka* je příběhem staré, osamocené uklízečky zaměstnané v továrně, v níž přišli o život její dva bratři. Pro rozpory, které vznikly v mládí mezi její rodinou a nápadníkem, se nikdy nevdala. Povídka je vyprávěním o jejím nelehkém životě a náhodném setkání s mladým malířem. Ten namaluje její portrét a podle něj vyobrazí podobu Karoliny v mládí. Při pohledu na svůj mladistvý vzhled se v Karolině znovu bolestně ožíví její vzpomínky na nevydařené mládí a založení rodiny.

Povídka *O Vaškovi, který chtěl zachránit továrnu*, vypráví o dělníkovi Václavu Vydrovi. Mladý a nezkušený chlapec se zamiluje do Boženy, dívky se špatnou pověstí, která pracuje jako číšnice v hostinci. Dívka žije s alkoholikem Sovou, který byl pro své pití vyvozen z práce a následně se dostal na několik měsíců do vězení. Po návratu domů se Sova ze msty pokusí založit v továrně požár, ale Václav Vydra mu v tom zabrání. Bohužel při tom Sovu smrtelně zraní a Božena ho obviní z úmyslného zabití kvůli nenaplněné lásce k ní. Václav je postaven před soud, který ho uzná vinným. Při odvolání jej druhá porota lichého obvinění zbaví a je propuštěn na svobodu. Velmi jej však trápí výčitky svědomí a brzy po propuštění umírá.

Povídka *Umřel nám génius* je vyprávěním o osudech členů rodiny hlavní postavy románu Jindřicha Vodáka. Představuje nám krátký život bratra Rudolfa, který zemřel během vysokoškolských studií na tuberkulózu. Jindřich Vodák hledá příčiny výsad, kterým se Rudolf, ze strany rodičů, těšil před dalšími čtyřmi sourozenci již od útlého dětství. Byl nadaný, již v pěti letech plyně četl, rodiče jej prohlašovali za génia a měli jej raději než ostatní děti. Vždy se pro něj našlo něco lepšího k jídlu a měl i svůj pokoj. Zbylé děti se o sebe musely postarat samy, brzy opustily svoji rodinu a rodiče tak po smrti Rudolfa zůstávají opuštěni.

Příběh *O opilém milování krásné Marty* vypráví o manželství Jožina Dudy, přezdívanému Hvězdář. Jožin Duda se zamiluje do krásné dívky Marty, s níž se následně ožení. Manželství však není šťastné pro Martinu závislost na alkoholu. Jožin se obává, že dítě, které by se jim jednou mohlo narodit, by proto nebylo zdravé. Požádá tedy o rozvod, ale u soudu zjistí, že jeho žena je těhotná a rozhodně se vzít svou žádost zpět a usmíří se s ní. Marta se však alkoholu nevzdá a porodí dítě mrtvé. Jožin svou ženu nakonec opustí a ona krátce na to umírá.

Povídka *Povodeň* je na rozdíl od ostatních zasazena do okolí řeky Morava na Hané. Hlavní hrdina Jindřich Vodák vypráví svůj životní cestu před příchodem na ubytovnu. Povídka je o velké povodni, která zasáhne Vodákův dům. Vodákova manželka se v době zasažení vodou zdržuje uvnitř a hrozí jeho zřícení. Poté, co dům povodni odolá, od svého manžela odchází k milenci. Jindřich Vodák se snaží vyrovnat s odchodem manželky a také podá žalobu na několik sedláků, kteří pro zisk nové půdy rozorali meze a zavinili povodeň. Proces se však vleče a Jindřich Vodák, kterého již nic v domě nedrží, se jej rozhodne prodat a odejít do jiného kraje.⁷⁵

6.3.1 Recenze k dílu *Cesta k tichému domu*

Bojar Pavel, 1941. Pavel Bojar ve svém hodnocení díla *Cesta k tichému domu* uvádí, že jde o soubor několika příběhů spojených osobou vypravěče v pevnější a větší celek, kterým prostupuje příběh hlavního hrdiny. Ten radí svým spolubydlícím podle svých zkušeností. Obyčejných a přesto zvláštních soužení a trápení lidí ze spodních příček společnosti se Karel Dvořáček ujal s věřící láskou a velkou pokorou. Z ní pramení další z příznačných vlastností této knihy, a tou je citlivá a invenční jednotejnost. Pokud by čtenář hledal v díle dramatičnost a ostrá slova, potom si musí být jistý, že je zde nenalezne. Vědomě hluboce tvarovaná ukázněnost a střízlivost brousí zdánlivě nutné hrany. Ty jsou nahrazeny soucitným pohledem a upřímností.⁷⁶

Červinka Jaroslav, 1942. Cyklus povídek ve druhé knížce je spojen jedním vypravěčem, který vypráví příběhy lidí propojených s jeho osudem. U románu *Olza* se zdálo, že autorova cesta bude stoupat vzhůru, ale nestalo se tak, naopak. Je možné, že mezi těmito romány leží období ustálení, které neprospělo k většímu básnickému vidění. Nelze v díle popřít opravdovost a zkušenost, s níž Dvořáček připravoval dílo, ale jeví se jako předčasná. Autor velmi brzy přechází k pozitivní praxi a vzdává se básnickovy svobody a rozvážně se obrací k účtování se životem. Ani umělecká stránka není bez chyb. Oživující je postava vypravěče. Lidový a hovorový způsob podání, který je přiměřený hlavní postavě vypravěče - prostého člověka a k němu

⁷⁵ BOJAR, P. *Karel Dvořáček : Cesta k tichému domu*. Studenstský časopis 21. Praha, 1941, roč. 21, č. 5.

⁷⁶ Tamtéž.

propracované umělé podání Dvořáčkovo vytvořilo polotovar. Vypravěčství tak nemá dostatek věrohodnosti. Nebylo správné nechat vyprávět starého člověka příběhy, které byly vypracovány literárně. I to, že roli vypravěče, má prostý člověk, Karla Dvořáčka značně omezilo. Dodržování lidového tónu tak znamená vyprávění strohé, suché a věcné. Umělecké a formální hledisko díla velmi znevážil věcný zájem. Povídky jsou o mnoho civilnější než v Olze, ale pohled, který se zaostřuje na žhavé ohnisko v osudech lidí, se zde zvolna rozestírá. Základní idea díla - oddych a klid na sklonku života, se také objevuje již v díle *Olza*. Zde ji však vypodobňuje vypravěč Jindřich Vodák. K dobru díla je nutné podotknout, že Karel Dvořáček dílo pojal upřímně a z dobrého lidského poznání. V každém člověku, zejména v tom, který celý život pracoval, je na konci života touha po klidu, štěstí a oddechu, které nelze nazvat jen bezstarostností, ale etickou hodnotou, vykoupenou láskou životem.⁷⁷

⁷⁷ ČERVINKA, J. *Nové jméno v české próze*. Řád. Praha, 1942, roč. 8.

7 Literární tvorba Karla Dvořáčka v období druhé světové války

Druhá světová válka měla na tvorbu Karla Dvořáčka značný vliv. Jeho vznikající díla jsou plná nových zážitků a dojmů. Jednak z okupace a také z dvojího prostředí, ve kterém pobýval. Jedním z nich je Ostravsko, kam zajížděl, a druhým oblast Hané, kam se natrvalo vrátil. Už v Olze lze zaznamenat propojení obou krajů.

Ukázka úvahy Karla Dvořáčka zařazené do povídky Opuštěný dům v díle Olza.

„Není pravda, že se zemědělský kraj příliš liší od průmyslového. Snad jen tím, co je v kraji bohatém výjimkou, kolem Olzy průměrem. Protože život mé matky a život matek kolem Olzy chová podobnost. Týž zápas o chléb s nepoctivci, táž naděje, stejné zoufání, sedření lidí a předčasná smrt.“⁷⁸

V době války začíná Karel Dvořáček hledat oporu v křesťanské morálce, do jeho děl více vstupuje náboženská symbolika. Jde zejména o jeho dva nejsložitější, ale i nejspornější romány *Advent Jakuba Kříže* a *Hle, čas příjemný*. Ve skutečnosti jde pouze o jeden román, který je rozdělen do dvou částí.

7.1 Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný

Hlavním hrdinou je zpočátku Jakub Kříž, bohatý kupec, který si přes své bohatství uvědomuje prázdnotu života, a proto se rozhodne dát mu nový smysl a konkrétní cíl. Přijme za vlastní pět synů, aby jim mohl před svou smrtí odevzdat svůj nadále se rozrůstající majetek. Snaží se jim splnit každíčké přání a v jejich šťastném osudu spatřuje i odpuštění a odčinění svých hříchů. Toto konání se však obrátí proti jemu samotnému. Velké jmění postaví syny proti sobě a odcizuje je. Tuto smutnou pravdu však Jakub Kříž poznává až těsně před svou smrtí. Pouze jeden ze synů, Štěpán Usmíval – jak jej pojmenoval sám otčím, uskuteční záměr svého nevlastního otce, vzdá se všeho majetku a dobrovolně se ocitá v chudobě. Štěpán, který je hlavní postavou následujícího děje, se však ke svému novému osudu postaví jinak než Jakub Kříž a svůj úděl přijímá zcela bez odporu, s velkou trpělivostí a oddaností. Žije svůj život sice mezi lidmi, ale řídí se vlastní morálkou a svými zákony.

⁷⁸ Převzato z : VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987, s. 36.

7.1.1 Recenze k dílu Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný

Polák Karel, 1945. Román *Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný* Karel Polák označuje za *kroniku*. Nikoliv proto, že je velmi obsáhlý, ale že se vyznačuje posloupností vývoje jednotlivých hrdinů. Kladně hodnotí přesné určení místa, v němž se děj románu odehrává. Je jím okolí města Vyškova v době od roku 1848 do roku 1914. Za hlavní hrdiny však nepokládá pouze dvě hlavní postavy Jakuba Kříže a Štěpána Usmívala, ale nejméně čtyři další, které v románu vystupují. Hlavního hrdinu Jakuba Kříže označuje, i s jeho *vnitřním převratem*, za *budovatele starého světa*, když adoptuje v sirotčinci pět novorozenců a přijme je za vlastní, přičemž tomu poslednímu nedá své jméno. Dále uvádí, že Jakub Kříž není opravdu kajícím, protože svým jednáním pro čtyři syny připravil tentýž osud, z něhož se snaží svým pokáním sám vymanit. Štěpán Usmíval je z počátku velmi úspěšný ve svém povoznickém zaměstnání. V návaznosti nato Karel Polák uvádí, že pokud by se v románu neobjevily další dvě postavy, charakterově zcela opačné od ostatních, nemělo by chování Štěpána Usmívala logiku. Jednou z těchto postav je schopný a hodný Filip Hořava, druhou anarchista Karel Vojáček se svým synem. Za největší nedostatek románu považuje Karel Polák nedořešení mravního problému, kdy dobrovolným strádáním a prostým životem jsou odstraněny a překonány špatnosti a chyby jednotlivců i kolektivu. Na druhou stranu vyzdvihuje Dvořáčkovu slovesnost, kterou si udržuje v obou dílech, a na okraj uvádí, že v románu nalézá *starý popisný realismus*, který lze vyčíst z popisu života některých postav a impresionistický *přístup k přírodnímu prostředí*. Bohužel však obě složky ztrácí na svém významu před složkou morální.⁷⁹

Ukázka hodnocení díla K. Polákem v roce 1945.

„Jeho dvojromán je přesto jedním z nejpoctivějších dokumentů doby i snažení autorova v ní, a ethické napětí Dvořáčkovo, třebaže se vtělilo jen napolo a matně, je samo osobě jevem kladný.“⁸⁰

Durčák Josef, 1966. Josef Durčák považuje za hlavního hrdinu románu rozhodně Štěpána Usmívala. Uvádí, že na postavách Jakuba Kříže a jeho čtyřech

⁷⁹ POLÁK, K., *Karel Dvořáček : „Advent Jakuba Kříže.“ – „Hle, čas příjemný.“* Kritický měsíčník. Praha, 1945, roč. 6, č. 6-7.

⁸⁰ Převzato z : tamtéž, s. 174.

synech Karel Dvořáček ukazuje, i když jen okrajově, kam až může vést nové kapitalistické vykořisťování, pokud používá nových rafinovaných metod. V románu spisovatel předkládá, jak moc mají nevlastní synové Jakuba Kříže narušeny mravní hodnoty vlivem prostředí, v němž vyrůstají a pohybují se. Štěpán Usmíval, kterého nevlastní otec pokřtil sám a vytvořil mu v rodině výsadní postavení před jeho nevlastními bratry, nemá dostatečné podnikatelské vlohy. Uměle jej tímto vlastně vyloučil z jejich společenství a on vyrostl v člověka, pro kterého je na prvním místě dobrota a spravedlnost. Štěpána Usmívala Karel Dvořáček vypodobnil jako *božího člověka*. Jeho výjimečnost od druhých mu přináší jen samé utrpení. Byl vychováván odděleně od bratrů a vyrostl z něj plachý, milující člověk, který, přes otcovu zámožnost, začíná pracovat v povoznictví jako obyčejný vozk. Až následně mu otec koupil statek a Štěpán se pouští do vlastního podnikání. Jeho živnost však nemá dlouhého trvání, Štěpán logicky doplatí na svou povahu příliš velkého dobráka. Přesto, že neměl úspěch ve věcech *lidských* ani v podnikání, upevnilo to jeho víru v Boha a ta ovlivnila celou jeho další cestu životem. Svůj dosavadní život se druhým nevzpíral, obětoval se pro ně, byl připraven přinést jakoukoliv oběť, snášel zlo, věřil, že vše má svůj smysl a že není v moci člověka něco měnit. Proto se nikdy nepostavil ani proti křivdě a bezpráví přesto, že si dokázal stát za svou pravdou a svůj život žil s odhodláním a bojovností. Karel Dvořáček postavu Štěpána Usmívala dovedl ve své myšlence o *nezbytném vítězství* až do absurdna. Josef Durčák dále zdůrazňuje, že se můžeme domnívat, že vyjádření odevzdání se do *vůle boží a pokory* záměrně Karel Dvořáček zdůraznil, aby přesvědčil čtenáře o jejich pravdivosti a dále pokračuje, že čtenář v dnešní době, pokud knihu vůbec začne číst, musí dojít k závěru zcela opačnému. Postava Štěpána je jen málo pravděpodobná a vůbec ne typická. Karel Dvořáček román považoval za klíčový, ale spíše stál proti němu. Pokud je pominuto, že Dvořáček nevyužil žádnou příležitost, aby vypodobnil slávu a pokoření kapitalisty a nezačlenil do děje společenská a historická fakta, prakticky neukázal nejzávažnější problémy společnosti. Pravděpodobně nešlo Karlu Dvořáčkovi o to napsat román společenský nebo historický, ale psychologický. Nelze však v žádném případě přehlédnout nesmyslná východiska z hospodářských, politických nebo morálních krizí. Karel Dvořáček jistě věřil, že našel pro společnost lék, který ji spasí. V dnešní době však je možné číst tento román v opačném smyslu. Na mnoha místech, kde je myšlenka románu dováděna ke svému konci, převrací smysl děje, postav i jeho celkový význam. Závěrem Josef Durčák uvádí, že román je ukázkou božího

prostřáčka, který neuspěl jednak proto, že společnost nebyla dost zralá jej pochopit, ale především proto, že jeho chování a jednání bylo nelogické a nesmyslné. Postava Jakuba Kříže byla pouze člověkem s dvojí tváří a Štěpán Usmíval byl ztroskotanec a oběť tehdejších společenských poměrů, které jej musely zničit zejména proto, že v nich nebylo místo pro takového podivína.⁸¹

7.2 Mrtvá řeka

Zvláštní místo v tvorbě Karla Dvořáčka zaujímá román *Mrtvá řeka*. Karel Dvořáček jej napsal v době války, mezi svým prvním a druhým zatčením gestapem. Román sice dokončil už v březnu 1944, knižně byl ale vydán až rok po jeho smrti, tedy v roce 1946. Již podle názvu je patrné, že děj románu se odehrává v okolí řeky, tentokrát jde o *chropyňskou Bečvu*. Řeka má však v románu i svůj symbolický význam, představuje život a lidskou společnost všeobecně. Stejně symbolický význam má i otrava řeky, kde se Karel Dvořáček snaží vystihnout dobu protektorátu.⁸²

Hlavní postava knihy, rybář Jan Bárta, si říká *přítel starého světa*. Řeka je pro něj svým věčným plynutím jako věčné plynutí světa. Život bere tak jak přichází, jen jedna věc jej trápí a nedokáže se s ní vyrovnat. Jde o spor jeho na smrt nemocné ženy se synem, který si vzal svou manželku proti vůli matky. Ani jeden z nich nechce ustoupit ze své pravdy a svou zatvzeleností tak nejsou schopni přijmout nejen názor toho druhého, ale ani vzájemné odpuštění.

Nejen rybář Bárta, ale všichni, kdo mají rádi řeku, k ní přicházejí, hledají klid a únik od denních starostí. Lidé, kteří k ní přicházejí, se starají, aby řeka byla čistá a každý potřebný u ní našel své útočiště. Po zamoření řeky hnojivou nastává zmatek, hynou ryby, voda je otrávená a *panika zachvátí* i lidi přicházející k ní. Umírá i Jan Bárta, symbolicky na břehu své řeky, neusmířen s osudem svého syna a ženy.

„Umírá v životě neusmířen, ale čeká na usmíření vyšší, triumf věčného života, vykupitelské smrti, která je harmonizátorkou nejvyšší a neodvolatelnou.“⁸³

⁸¹ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

⁸² VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁸³ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1, s. 14.

7.2.1 Recenze k dílu Mrtvá řeka

Roman Málek, 1946. Krátce po vydání zhodnotil dílo R. Málek. Dílo Karla Dvořáčka podle něj vychází z velmi jednoduchého námětu a překvapí básnickou hloubkou, kterou tvoří až tajemně mystický vztah řeky, života, přírody a člověka. Nepříliš velký románový obsah je omezen na řeku, která zasahuje do charakteru svého okolí, tvaruje duše lidí, kteří k ní přichází, vydává jim své bohatství a utěšuje je svým klidem. Temnou tragédií celého okolí způsobí otrava vody a ryb. Za tímto nezvykle blízkým soužitím řeky a lidí se jakoby skrývá nevyslovené tajemství a nepopsatelná tíha. Zoufalý smutek a nadpřirozená životnost řeky vzbuzuje u čtenáře dojem, že Karel Dvořáček chtěl zachytit víc než pouhé tajemství života a přírody. Na závěr R. Málek připomíná, že je možné položit si otázku, zda Karel Dvořáček neuložil lásku k vlasti do této bohaté a klidné řeky? Obě dvě, jak řeka tak naše vlast, musí projít velkými katastrofami. U řeky jde o pohromu, která zničí její bohatství, ale hranice tohoto neštěstí a zkázy jsou omezené, u druhé je zkáza již úplná a není žádných hranic.⁸⁴

Polák Karel, 1947. Karel Polák označil Mrtvou řeku za komorní protějšek díla Advent Jakuba Kříže a Hle, čas příjemný, neboť ukazuje snahu hrdiny pochopit mravní odpovědnost člověka vůči tajemným dějům v přírodě a společnosti v souvislosti s jeho vlastním životem. V tématice díla vidí spojení s prvotinou Olzou a nazývá jej románem rybářů. Román Mrtvá řeka je podle Karla Poláka nejvýznamnější dílo s touto tematikou, která byla dosud u nás napsána. A to zejména proto, že i když román nepřináší příliš realistický příběh, nechává čtenáře domýšlet si i jeho obrazný smysl, ačkoli nepoužívá přímo symbolických prostředků.⁸⁵

Durčák Josef, 1966. Karel Dvořáček se na charakterech postav a jejich chování snažil skrytě i otevřeně, pokud mu to protektorátní cenzura dovolila, ukázat na válku a všechna utrpení, která s sebou přináší. Přesto, že je román nábožensky motivován a obsahuje idealistické předsudky, ukazuje více konkrétních a živých problémů společnosti než v jiných literárních dílech.⁸⁶

⁸⁴ MÁLEK, P. *Mythus nebo jinotaj?* Knihy a čtenáři. Praha, 1946, roč. 6.

⁸⁵ POLÁK, K. *Za Karlem Dvořáčkem.* Právo lidu. Praha, 1947, roč. 50.

⁸⁶ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka.* Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

Svoboda Jiří, 1985. Na počátku Jiří Svoboda uvádí, že v románu Karla Dvořáčka je vidět zřetelný vývojový posun od roviny abstraktní ke konkrétní společenské situaci. Příběh o řece plné života, která se lidskou vinou stává úplně mrtvou, je alegorií. Velmi závažná je i původní myšlenka, že tam, kde převládá touha po majetku a neomezené moci, dochází k ohrožení života. Je nutné vzít v úvahu Dvořáčkovo myšlení a skutečnost, že pokud je člověk v ohrožení, mobilizuje všechny svoje síly ke své záchraně.⁸⁷

Všetička František, 2002. Román *Mrtvá řeka* je dalším románem poutajícím se k řece. První měla konkrétní jméno Olza, ta v *Mrtvé řece* je bezejmenná. Román je postaven na souběhu umírající řeky a umírající manželky hlavního hrdiny Jana Bárty. Důležitým prvkem jsou i lidé přicházející k řece, kteří jsou svými osudy spjati s osudy Jana Bárty. Karel Dvořáček ji psal v době II. světové války a podal tak skutečný obraz určitého způsobu života, ale také básnicky utajený smysl země podřízené okupantům. Řeka bez života představuje smrtelný okupační stav. I tak se projevil protinacistický odboj, kterého se Karel Dvořáček účastnil. *Mrtvá řeka* nepatří k románům s velkou dynamikou, protože jeho velkou část tvoří zamýšlení se Jana Bárty nad svým životem, svou rodinou a vztahy v ní. Je zajímavé, jak se mladý spisovatel dokázal vcítit do života a psychiky člověka, který překročil sedmdesát let věku. Román svědčí o tom, že Karel Dvořáček byl vynikající psycholog. V popředí románu stojí meditační a vzpomínkové složky, které tlumí složky dějové. Rozjímavá a meditativní složka románu je nejdůležitější a nejzásadnější. Je důležité dodat, že po dřívějších pokusech se Karel Dvořáček v tomto románu našel. Dílo potvrdilo zcela cílený způsob vyjadřování a zařadil se tak ke svéráznému a osobitému prozaickému typu, jež se lišil nejen ve své generaci, ale i v generaci prozaiků následujících.⁸⁸

7.3 František chce být spravedlivý

Při svých procházkách a výletech, které Karel Dvořáček na Karvinsku absolvoval, si velmi oblíbil pohraniční obce Dětmárovice, Petrovice, Marklovice, a zejména malou vísku Závada. Všechny tyto obce, včetně Závady, byly ještě ve třicátých letech 20. Století téměř nedotčeny rozmachem průmyslu a jen pozvolna se

⁸⁷ SVOBODA, J. *Spisovatel Karel Dvořáček*. Nová svoboda. Ostrava, 1980, roč. 36, č. 124.

⁸⁸ VŠETIČKA, F. *Mrtvá řeka Karla Dvořáčka*. Alternativa plus. Ostrava, 2002, roč. 6, č. 1-2.

sem dostávaly složitější pracovní stroje a další civilizační vymoženosti. Zcela běžné bylo, že rolník oral pole s pluhem zapřaženým za koněm, stejně tak byli koně zapřaženi za potah, kterým svázeli místní obyvatelé písek na stavbu silnic z břehů řeky Olzy. Pro Karla Dvořáčka byl obraz běžného života horalů v téměř nedotčené přírodě velkým zdrojem inspirace pro jeho literární činnost.

Porovnával město Karviná a pohraniční obce, mezi nimi i Závadu. Své postavy v románu František chce být spravedlivý, vybral právě a záměrně z těchto obcí.

Román líčí život pašeráků z pohraničí, kteří se tak snažili přilepšit si v době hospodářské krize. Nejde o vylíčení pašerácké činnosti jako trestní věci, tato je zde zmíněna, až na výjimečné případy, pouze obecně, ale o popis a vyjádření života lidí v době velké hospodářské krize. Obec je v románu vylíčena zcela věrohodně, tak jak ji Karel Dvořáček poznal a jak mu ji místní popsali. Jak detailně popisoval přírodu, tak velkou pozornost věnoval i charakterům svých postav a vztahům mezi mužem a ženou.

Hlavní hrdina románu je František, syn Jindřicha Šudy, oba jsou členy skupiny pašující různé zboží přes polské hranice. Obec Závada sehrála velkou roli nejen ve spojení s pašováním, Jindřich Šuda v ní potkal svoji manželku Annu. Karel Dvořáček zcela přesně vykreslil, jak ve dvacátých letech minulého století v této oblasti rodiny žily. Ukazuje i život syna Františka, který vůči Zavadě zatrpkl i proto, že byl nucen účastnit se pašování zboží přes hranice. Pašování z Polska a do Polska byla jedna z nejrozšířenějších nezákonných činností. Ta probíhala po celé československo-polské hranici, nejintenzivněji ovšem v její průmyslové oblasti, kde žil největší počet potřebných. Román však poukazuje i další problém tehdejší doby, a to potraty mezi chudými.⁸⁹

Karel Dvořáček věnoval každému svému literárnímu dílu velkou pozornost a úsilí. U románu František chce být spravedlivý, však od napsání rukopisu k jeho vydání uplynulo několik let. Svoje práce si vždy opakovaně četl, a když se mu něco nezdálo, udělal si poznámku a stranu přepracoval i několikrát, až do okamžiku, kdy byl vnitřně spokojen. Vždy se snažil o naprosto srozumitelný text. I v rukopisech dodržoval úpravu, neměl rád škrtnání, přepisování, a přímo nesnášel vpisování mezi řádky. Vždy psal pouze po jedné straně papíru, a pokud už musel provést opravu,

⁸⁹ GROBELNÝ, A. *Obec Závada v románu Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1971, roč. 15, č.3.

udělal ji tak, aby nenarušovala samotný text. Větší opravy psal na druhou stranu papíru.⁹⁰

7.3.1 Recenze k dílu František chce být spravedlivý

Durčák Josef, 1966. Karel Dvořáček román František chce být spravedlivý, přepracovával mnohokrát a je škoda, že se původní verze z let 1931 – 1935, tedy ještě před vydáním románu Olza, nedochovala. Mohla mnoho říci o *včerejšku*, a byla by v tom případě sociologickým románem se společenskou důležitostí, ale mnohá přepracování z ní udělala idealizovaný příběh, zcela netypický, společensky neutrální a jeho hlavní idea již není příliš přesvědčivá, spíše neživá, ale nelze jí přesto upřít originalitu. Je možné se domnívat, že v poslední přepracované verzi je problém řešen nábožensky a vnímán jako otázka pokání a hříchu. V první verzi, pokud vychází z předobrazu Olzy, by problém byl řešen v širších společenských souvislostech.⁹¹

Grobelný Andělín, 1971 (historické svědectví). Román František chce být spravedlivý, je proti románu Olza více obsírný, vykresluje životní podmínky celého hornického města Karviné. Je ukázkou a zároveň potvrzením statistik o migraci chudých zemědělských dělníků z Haliče a horských vesnic do měst, kdy tento proces má vliv na změny v jazykově etnické situaci města. Ukazuje psychické odlišnosti lidí, kteří jsou zatíženi pověrami či náboženstvím, pomocí nichž hledají v této těžké době cestu k lepšímu životu. Autor v románu kritizuje předsudky, ale nesnaží se o nápravu, objasnění či zlepšení, jen je zpochybňuje. S jistotou věděl kam a komu adresovat svou kritiku, ale chyběla mu přesvědčivost a důraz. Do pracovního prostředí karvinských horníků autor nikdy příliš proniknout nemohl, a proto jej v knize popsal jen povrchně. Nejvíce se Karel Dvořáček věnuje vztahům mezi lidmi a protizákonným způsobům obživy nezaměstnaných, tedy pašeráctví a pytláctví. Cílem románu je rozbor hospodářské krize a její dopady v sociální a psychologické oblasti. Z pohledu historika nejde o dějový rozvoj událostí, protože ten kdo obec Závadu zná v popisované době, musí na něj působit nepřesvědčivě. Historik se však musí vyvarovat tomu, aby uvěřil, že příběh románu je skutečný. Musí mít stále na

⁹⁰ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava: Profil, 1987.

⁹¹ DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.

paměti, že autor nesouvisející příběhy záměrně podrobuje klamnému záměru, aby se skutečnost ve vyprávění pouze zrcadlila. Nejpřesvědčivěji působí vykreslení sociálních poměrů, zejména život v okrajové části města v hornické kolonii na straně jedné a na druhé v centru města. Vznik průmyslové části města, začlenění přistěhovalců z horských vesnic a charakter města, kde v hornických koloniích stále převládá nad životem městským život vesnický, popsal Karel Dvořáček velmi stroze. K úplnému popisu hornické kolonie stačila spisovateli pouze jedna jediná tištěná stránka. Geograf, historik, i každý, kdo zná Karvinou, musí přiznat, že je popis zcela reálný a úplný a pozorné přečtení přinese čtenáři nejen zážitek umělecký, ale také přesnou představu o Karviné v předválečné době.⁹²

7.4 Živ bud', neumírej

Jako poslední dílo jsem vybrala román *Živ bud', neumírej*. Karel Dvořáček jej napsal za šest týdnů, během svého věznění ve Zwikau.

Hlavní postavou románu je pěvec Kamil X. Ten je jeden z těch šťastných, kteří přežili nacistické vězení a vrátili se domů ke své rodině. Hrdina románu se zamýšlí nad celým svým dosavadním životem. Příhody z dětství a mládí jsou však přerušovány vzpomínkami ještě zcela čerstvými, bolavými a trýznivými.

7.4.1 Recenze k dílu *Živ bud', neumírej*

Holý Luboš, 1947. Knih, které byly napsány o životě v koncentračních táborech a věznicích, je mnoho a většinu můžeme řadit k dokumentům. Bez jakýchkoliv obav můžeme knihu *Živ bud', neumírej* přiřadit k těm nejvážnějším a nejotřesnějším, které na toto téma byly napsány. Vypráví o duševním boji, který musel každý z vězňů vybojovat sám se sebou. Je to boj o víru, důstojnost a naději. Dílo nelze považovat za román, spíše ji lze přiřadit jen na půl k románu a na půl k nepovrchní reportáži. Velký a zvláštní smutek je znát na každé stránce, ale ten se mění v naději věčnou.⁹³

⁹² GROBELNÝ, A. *Karel Dvořáček o hospodářské krizi na Těšínsku*. Slezský sborník. Opava, 1971, roč. 69, č. 4.

⁹³ HOLÝ, L. *Velký epilog Karla Dvořáčka*. Svobodné slovo. Praha, 1947, roč. 3.

Černý Rudolf, 1947. Čím dál častěji se začíná v beletrii objevovat téma života v koncentračních táborech a věznicích. Karel Dvořáček je jedním z autorů, který své vlastní zážitky vložili do děje románu. Ve formě vzkazu vypráví hrdina románu Kamil X svému synovi nejvýznamnější zážitky svého života a chce přesně ukázat kontrast tohoto děje, nebo spíše celé řady drobných dějů, který tvoří celý tento útvar. „Nevím jak dlouho budu ještě vyhlížet na příkré stěny babizny Zwikau, nevím zda vůbec dokončím tuto knížku, ať již doma, nebo zde v těchto několika měsících, které snad ještě zbývají do konce války, nevím, zdali se mi podaří rukopis přinést domů, anebo zdali by jej přivezli kamarádi, kteří mi to slíbili v případě, že bych se já už nevrátil, a modlím se pokorně a nepředpisuji Pánu, co má a co nemá, i smrt přijmu rád, zejména kdyby přišla v den velké únavy, kdy se opravdu žít ani nechce, kdy je zapotřebí vzepětí všech sil, abys nelehl a neprosil o rychlý a milosrdný konec.“⁹⁴ Tato ukázka je věrohodné svědectví o celém díle. Vše plyne ve velkém proudu, který je čím dál víc silnější a větší. Autor sám je tímto proudem vlečen, i když se snaží dostat na druhý břeh svého zájmu, a chce podat důkaz a ponaučení z této nedobrovolné plavby. Snaží se nalézt smysl tohoto hrůzného dobrodružství, které spolu s ním sdílí i tisíce dalších, ale není v jeho silách dohlédnout dál než za hranice svého obzoru a ve své podstatě odpovídá *zbožněním života*, kterému se cena zvyšuje prožitým utrpením. Čtenář se zpočátku neodvážá popřít správnost tohoto závěru, který je pochopitelný u hrdiny románu i autora stíhaného nemocí i nepředvídatelným osudem v nacistickém vězení, a přece jen nakonec využije práva, které autor sám nabízí, a knihu označuje za román a ne za pouhý dokument. Teprve poté se zamyslí nad tím, zda smyslem prožitého utrpení není nic jiného než vyzdvižení toho, co bylo *poslapáno*, důstojnosti a krásy lidského života. Čtenář by byl jistě spokojený, pokud by autor ke svému výsostnému pojmu přičinil nějaký přesvědčivý přívrastek.⁹⁵

Sedloň Michal, 1947. Nejde jen o dokumentární reportáž, ale o umělecky ztvárněnou zpověď duchovního zápasu dobra a zla, které se odehrává za hrůzných okolností mezi lidmi a v nich samotných. Tento zápas je zde podán zcela konkrétně nebo v úvahách smyslu prožitého. Karel Dvořáček román nijak chronologicky nedělí na kapitoly, ale má svůj *umělecký rytmus*, jehož motivací je dobrat se pravdy. Od

⁹⁴ ČERNÝ, R. *Karel Dvořáček : Živ buď neumírej*. Akord. Brno, 1947, roč. 14, s. 234.

⁹⁵ ČERNÝ, R. *Karel Dvořáček : Živ buď neumírej*. Akord. Brno, 1947, roč. 14, s. 234.

románu se čtenář neodtrhne až do konce přesto, že dlouhá souvětí čtení nijak neusnadňují.⁹⁶

Vlašín Štěpán, 1987. Román Karla Dvořáčka má některé shodné znaky s Reportáží psanou na oprátce Júlia Fučíka. Je však zřetelně znát rozdíl mezi komunistickým a materialistickým Juliem Fučíkem a nábožensky a lidsky založeným Karlem Dvořáčkem. Procházet strádáním a nezlomit se, nepřestat věřit v důvěru a naději lidstva a v jeho světlou budoucnost, to dokáží jen nejsilnější osobnosti. Toto je hlavním krédem Reportáže Júlia Fučíka. To, že Karel Dvořáček ve svém díle *nábožensky rezignoval*, způsobilo, že dílo, přesto, že je umělecky velmi cenné, je pro nás ideologicky nemyslitelné. Obě dvě díla přinášejí životní hodnocení i obraz života ve vězení a věří v lidskost a umění, ale mohou posloužit jako doklad idealistického a materialistického přístupu ke stejné realitě.⁹⁷

Svoboda Jiří, 1992. Bolest, způsobená vlastní zkušeností z války, vede Karla Dvořáčka k zamyšlení nad vlastním životem a jasné autobiografické prvky jsou v románu zcela zřetelné. Hlavní hrdina prožívá svůj život neustálým zápasem, buď s nejistotou a skepsí, kdy nejdříve bojuje se sebou samým, a posléze je jeho utrpení ještě větší, když je uvězněn v koncentračním táboře. Čelit pokušení, které vychází z hladu, čelit novému nebezpečí zla, to je hlavní idea románu Karla Dvořáčka. Zcela znatelně zde probleskuje strach z nových velkých světových konfliktů. Román *Živ buď*, neumírej, je nutné chápat jako výzvu, která směřuje proti všemu, co by mohlo ohrozit život člověka.⁹⁸

⁹⁶ SEDLOŇ, M. *Románová závěť Karla Dvořáčka*. Lidová kultura. Praha, 1947, roč. 3, č. 48.

⁹⁷ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

⁹⁸ SVOBODA, J. *Dílo Karla Dvořáčka z odstupu času*. Lidová Demokracie, Brno, 1992, roč. 48, č. 295.

8 Literární tvorba Karla Dvořáčka pro děti

Karel Dvořáček měl jako učitel velmi blízko k dětem. Byl jim nejen učitelem, ale i přítelem a především člověkem, který se jim snažil všemi svými silami pomoci. Velký vliv na něj měly zkušenosti z vlastního dětství, ale především doba, kdy působil v Karviné, v hornické kolonii, na svém prvním učitelském místě, kde se setkal s těmi nejchudšími.

Tvorba pro děti započala již při školních divadelních vystoupeních, která Karel Dvořáček sám psal a s dětmi secvičoval. V roce 1937 bylo v ostravském rozhlasu odvysíláno jeho pásmo písní a říkanek pro děti *Jaro u Olzy*, pohádka *Jak se kovář zbavil čertů* a lidová pověst *O slezském Kainovi*.⁹⁹

Pohádky a povídky pro děti vycházely především z pověstí a bajek, které slyšel při svých návštěvách v rodinách horalů, kdy si je sám zapisoval tak, jak mu byly podány v lašském nářečí, a potom je upravoval podle svých představ. Někdy si je nechal vyprávět od svých žáků, kterým je vyprávěli jejich rodiče nebo prarodiče.

Některá témata jsou známa z jiných podání klasických pohádek českých nebo moravských, ale jiná jsou úplně nová nebo osobitě pojatá. Jako příklad lze uvést klasickou pohádku *O Palečkovi*, který je v klasickém pojetí vykreslen jako malý hodný chlapec. V pohádce Karla Dvořáčka *O Pizduškovi*, je Paleček vylíčen jako zlý, škodící lidem i nadpřirozeným bytostem, a proto je nakonec potrestán a z pohádky *odchází* do světa, ve kterém se ztratí.¹⁰⁰

Ukázka z dopisu Karla Dvořáčka nakladateli J. Lukasíkovi z roku 1941.

„Sbírání (pohádek) dalo hodně práce. Často jsem čekal, až babičky své vnuky naučí některé pohádce a zapisoval pak od dětí. Také zpracování bylo obtížné. Pohádky, které dospělí vyprávěli mně, byly mnohdy bezcenné, tu jsem musel hodně zasahovat. Vždycky jsem se však snažil zachovat typické fráze či zajímavá slova a neporušil jsem motivaci. Měl jsem po ruce potřebný materiál, pracoval jsem s chutí. Jako v českých pohádkách lidových, i v těch z Ostravska je taková krása a půvab, že je může číst každý i dospělý. Zejména si cením té jejich veliké pohody

⁹⁹ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

¹⁰⁰ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

a hluboké životní moudrosti, která i z námětů známých např. již z Němcové, tvoří spolu s motivací dílko krásné a originální...“¹⁰¹

V době, kdy se Karel Dvořáček přestěhoval zpět do Ivanovic na Hané, chtěl napsat soubor hanáckých pohádek a doplnit jimi soubor pohádek slezských. Svůj plán však neuskutečnil a zůstalo jen malé torzo, k němuž patří pohádka *Od kdy se nelže na rozcestí*, která sice nemá přímo hanácké rysy v nářečí nebo gramatické podobě, ale odehrává se v hanáckém prostředí.¹⁰²

Některá díla, která byla psána pro děti a mládež, např. *Stará píseň* nebo *Boží země*, se však svým obsahem spíše hodila pro starší čtenáře. Je však nutné zdůraznit, že při posuzování a hodnocení musíme vycházet především z doby, kdy díla vznikala. Nejdříve to byla hospodářská krize a poté světová válka. Důležitým kritériem je také prostředí, ve kterém se některá díla odehrávají a také prostředí chudinských čtvrtí, která Karel Dvořáček poznal při svém působení na Karvinsku.¹⁰³

8.1 O děvčátku, které přivedlo jaro

Jedno z prvních děl pro děti, především pro dívky, je povídková kniha *O děvčátku, které přivedlo jaro* (příloha č. 7, č. 8 a č. 9). Námětem všech čtyř povídek v knize obsažených je dobro a štěstí přesto, že náměty jsou rozdílné.

První z nich má název *Titulní povídka* a pojednává o velmi těžké situaci chudobného děvčete ve velkoměstě. Hlavní postavou je malá Jenička, které zemře otec při práci v elektrárně. Jenička tak vyrůstá bez slunce a řádné stravy ve sklepním bytě s matkou, která jí umírá na tuberkulózu. Jediným člověkem, který je jí oporou, je stará vetešnice Poláková, která však také umírá. Děvčete se poté ujme žena, která má za manžela slepce. Smutný, až tragický příběh, který vykresluje utrpení a život v bídě, je postaven na přesvědčení malé Jeničky, že slunce, které jim ve sklepním bytě chybí, může koupit v lékárně. Dozví se, že slunce a jaro je skryto v polích za městem a vydá se jej hledat. Zde sype drobty ptáčkům, aby jaro přesvědčili a to přišlo do města. Přesto, že se jí to podaří a jarní den se opravdu ukáže, maminka zemře. Lidé z Jeniččina okolí ji zahrnou dárky, protože jim přivedla slunce, ale ona je rozdává potřebným dětem.

¹⁰¹ Převzato z : ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946, s. 127.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.

Druhým příběhem je *Matka mnoha dětí*. Příběh je napsán podle skutečné události a vypráví o založení ústavu pro ohrožené děti. Hrdinkou příběhu je dcera ředitele továrny, která je velmi přátelská k ostatním lidem a ke zvířatům. U rodičů vyvolá velké rozpaky, když ji vidí rozdávat svoje svačiny a také oblečení a také když se už v dospělosti, proti jejich vůli provdá. Svoje jmění investuje do domova pro děti, které se ocitly ve špatné životní situaci a stává se tak *matkou pro mnoho cizích dětí* přesto, že vlastní nemá. Když ji při leteckém neštěstí zemře manžel, nachází v péči o děti smysl svého života.¹⁰⁴

Třetí povídka *Na památku* se zabývá dobrem a zlem a také smyslem našeho života. Hrdinka Hedvika pochází ze zámožné rodiny a přesto, že všechny její děti jsou velmi dobře zaopatřeny a žije se jim dobře, nechají svoji matku ve stáří v nouzi. Ta se nakonec uchýlí do Dobrosrdečného sdružení, kde po čase zemře. Její děti si přejí poslat nějakou památku po matce. Dary, které potomci obdrží, je nejdříve urazí a cítí se dotčeni. Jedna z dcer dostane starou nákupní tašku, druhá kancionál a syn tři hole. Kancionál pomůže vnukovi s tématem disertační práce, díky nákupní tašce se upevní vztah dcery s vnučkou. Pouze tři hole přinesou synovi jen neštěstí a utrpení. Uvedené dary nakonec přivedou děti k zamyšlení o tom, jak nepěkně se k matce zachovaly a jak byly sobecké.

Čtvrtá povídka *Květy dobra* se od ostatních povídek liší svým námětem, který je z oblasti vědecké fantastiky. Pojednává o významném botanikovi Bettovi, tomu se podařilo vypěstovat rostlinu, která roste a kvete pouze v přítomnosti dobrých a poctivých lidí. Pokud se v blízkosti nachází osoby sobecké, neupřímné a zlé, rostlina uvadá. Ve své závěti vědec stanoví, aby byl jeho objev oznámen až padesát let po jeho smrti. Následný požár však zničí část závěti a tak dojde ke zveřejnění objevu předčasně. To zapříčiní, že lidé, kteří se ke květině přiblíží, buď jsou sebehodnější, se stávají zlými a propadnou pýše a květina začne vadnout. Pro záchranu objevu je nutné dát ji chudým a potřebným lidem, kterým jejich utrpení mírní a oni ji dále předávají dalším potřebným.¹⁰⁵

¹⁰⁴ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

¹⁰⁵ Převzato z : tamtéž, s. 119.

8.1.1 Recenze k dílu *O děvčátku, které přivedlo jaro*

Černý Norbert, Holešovský František, 1940. Na počátku uvádí, jde o soubor čtyř povídek z pozůstalosti Karla Dvořáčka, které mají jedno myšlenkové jádro, *bud' dobrý člověče*. Zdůrazňuje, že jeho předčasnou smrtí přišla naše literatura o znamenitého vypravěče, který se se slovy nijak nemazlí. Přesto je každé výstižné, i když se na první pohled zdá, že ve vyprávění není žádné zaujetí, opak je pravdou. Pod jeho povrchem lze rozpoznat sarkasmus a velkou bolest. Nejlépe se vydařila povídka první s názvem Titulní povídka, která je současně názvem knihy. Přesto, že líčí všední příběh o bídém životě a umírání chudé švadleny, která žije ve sklepním bytě s malou dcerou, je pro čtenáře ukázkou hrozného života chudých lidí před II. světovou válkou. Číst by ji měli zejména ti, kteří si zakládají na *starých dobrých časech*. Tak přijdou na to, proč je za potřebí nového světa...

Pro další povídku Matka mnoha dětí je ideou dobročinnost, tu však mohou prokazovat jen ti, kteří jí mají dost. I zde jsou znát sociální problémy a rozdíly a chudí lidé jsou bráni jen jako nutné zlo.

Třetí povídka Na památku je také o dobročinnosti, ale objevuje se zde prvky fatalismu a náboženství.

Poslední povídku Květy dobra, lze vystihnout jako mysticky podložené pojednání o vyzařování dobroty a zla z lidí.

Je patrné, že v knize stále více převládá duch idealismu. Se socialismem nemají dvě závěrečné povídky společného zhora nic. Ilustrátor knihy střízlivě, ale přesně zachytil myšlenku Karla Dvořáčka lásky člověka k člověku a dal tak knize to, co jen může ilustrátor knize dát. Přiznání se k mravním ideám spisovatele, kterého velmi dobře znal a kterému česká literatura vděčí za mnohé.¹⁰⁶

8.2 Boží země

Další dětskou knihou byla *Boží země*, ilustrovaná Antonínem Strnadelem. I ona se setkala s kladným i záporným ohlasem. Sestavena je z lašských pohádek, které Karel Dvořáček sesbíral při svých putováních po Těšínsku. Pohádky však pouze nezapisoval, ale upravoval je a dále rozvíjel. Někdy šlo pouze o nepatrný zásah,

¹⁰⁶ ČERNÝ, N., HOLEŠOVSKÝ, F. *Karel Dvořáček : O děvčátku, které přivedlo jaro*. Komenský. Brno, 1949 – 1950, č. 74.

jindy se částečně odklonil od původní předlohy, ale vždy se snažil o zachování původního lidového jádra.¹⁰⁷

8.2.1 Recenze ke knize **Boží země**

Polák Karel, 1942. Látku k nové knize Karel Dvořáček čerpal v kraji pod Beskydami, tak jako prakticky pro všechna svá dosavadní díla. Jeho vypravěčské umění je v *Boží zemi* srovnatelné s uměním Erbena, v jehož duchu tyto krajové pohádky obsahově posílil a *zčeštil*. Toto Dvořáčkovu umění je zde znát více než v jiných jeho knihách a je pravděpodobné, že upoutá čtenáře spíše dospělé přesto, že je určeno i dětem. Jde o variace motivů, které jsou společné pro všechny naše pohádky - hloupý Honza si zaslouží princeznu, Popelka dostane za muže prince, silák zachrání celé království... Krajové pohádky se tak liší pouze minimálně, většinou má hlavní hrdina jiné jméno tak jako v pohádce *O Pizduškovi*, ta je námětem i postavou totožná s pohádkou o *Palečkovi*. A zde podání Karla Dvořáčka zachází do osobité lyriky, ale velmi nejasné.¹⁰⁸

Šnobl Jan, 1942. Jako předloha všem 18 pohádkám sloužila lidová podání, která Karel Dvořáček při svých toulkách zaznamenal a ukazuje celou duši lidí žijících v horách pod Beskydami s jejich střízlivostí, zdravým smyslem pro život i humorem. Autor ukazuje pohled do nového světa, který vidí v jeho prostotě, ušlechtilosti a mravním přesvědčení. Toto předkládá velmi lehce a tak zachovává celý půvab původních představ, i když nevypráví v nářečí. Kniha je velmi dobře ilustrovaná a s velkou pečlivostí upravená. Najde si své čtenáře jistě i u starší generace.¹⁰⁹

Holešovský František, 1947. Karel Dvořáček sbíral materiál ke svým pohádkám velmi dlouho a pečlivě. Po všech stránkách je kniha zdařilá a půvabná. Také snad proto, že je v nich ukryta jeho láska k člověku a k pravdě. Některé z nich jsou nám povědomé a připomínají pohádky všem známé, ale mravní světlo, které jim

¹⁰⁷ VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

¹⁰⁸ POLÁK, K. *Nová kniha Karla Dvořáčka : Boží země*. Národní práce. Brno, 1942, roč. 4, č. 192.

¹⁰⁹ ŠNOBR, J. *Dvořáček Karel : Boží země*. Česká osvěta. Praha, 1942, roč. 38, č. 9 – 10.

Karel Dvořáček dodal, z nich dělá díla nová a to zcela. Velmi citově vyvedená ilustrace jistě osloví dětskou duši.¹¹⁰

Kašpar František, 1947. Velice pečlivá stavba věty, která je pro Dvořáčka tak typická, je znát i v pohádkách lašského lidu. Autor tyto lidové báchorky převyprávěl zcela podle své fantazie a jen v určitých místech se drží místa vzniku a lidového folklóru. Stručnost, která je pro lidové vyprávění typická, velmi rozvinul a rozšířil. Staré známé pohádky jsou převlečeny do nového kabátu a záměrně jsou pedagogicky usměrněné. Jde o klasickou formu, ze které však zcela vyprchal půvab živelného citu, kouzla fantazie a snů. Vše je příliš uměle sestrojené, stejně jako ilustrace, které ještě dětský čtenář neocení. Grafika knihy je však velmi pečlivá a reprezentativní.¹¹¹

8.3 Vlastní zhodnocení díla Karla Dvořáčka

Zhodnocení a rozbor díla Karla Dvořáčka, je pro mě, coby pouhou čtenářku bez hlubšího zájmu o literární kritiku, velmi obtížné. K vybraným dílům jsem proto vybrala a přiřadila kritiky, recenze nebo jen postřehy, které byly zveřejněny v tisku v různých časových obdobích.

Při studování a výběru ukázek *odezvy* na literární dílo Karla Dvořáčka pro mě bylo velmi zajímavým a milým zjištěním, že každý, kdo se hodnocením jeho díla zabýval, ať je hodnotil z jakéhokoliv úhlu pohledu, např. literární kritik, přítel nebo historik, a ať to byla doba za života autora nebo po jeho smrti, období II. světové války, léta socialismu či nové demokracie, si Karla Dvořáčka cenil jako člověka, který má kladný, vřelý vztah k lidem a životu jako takovému.

Pokud mám upřímně vyjádřit svůj vlastní názor, musím čestně uvést, že při studiu a četbě děl Karla Dvořáčka, pro mě byla některá hůře *čitelná*. Jako každý čtenář mám i já svou oblíbenou literaturu, po které ve chvílích volna sáhnu. Tvorba Karla Dvořáčka pro mě byla novou zkušeností, protože spíše vyhledávám literaturu faktu. Oblíbila jsem si také knihy Karla Čapka, zejména jeho *Zahradníkův rok*, či *Saturnina Zdeňka Jirotky*, a ráda si přečtu jakoukoli knihu od Františka Nepila. Romány a povídky Karla Dvořáčka, které jsem měla možnost přečíst, mě určitě obecně obohatily, i když u některých jsem musela hledat jejich pravou myšlenku.

¹¹⁰ HOLEŠOVSKÝ, F. *Karel Dvořáček : Boží země*. Komenský. Brno, 1947 – 1948, roč. 72.

¹¹¹ KAŠPAR, F. *Karel Dvořáček : Boží země*. Národní osvobození. Praha, 1947, roč. 18.

Zejména to bylo u románu *Advent* Jakuba Kříže a *Hle, čas příjemný*, kdy se Štěpán Usmíval prakticky dobrovolně vzdal všeho majetku a přijal úděl připravený nevlastním otcem. Takové dobrovolné odevzdání a přijmutí prostého života mi přišlo jako málo skutečné.

Velmi se mi líbila *Olza*, to je jedna z knih, ke které se určitě jednou zase vrátím a velice ráda si ji přečtu.

Když jsem hledala odpověď na svoji další otázku, proč ve mně po přečtení knih Karla Dvořáčka zůstává zvláštní, těžce popsatelný pocit, dospěla jsem vždy ke stejné odpovědi: působí na mně velice smutným až depresivním dojmem. Uvědomuji si, že doba, v níž žil a tvořil Karel Dvořáček, byla naprosto jiná než ta dnešní, a nelze je srovnávat. Doba hospodářské krize, která za 1. republiky přinesla rozmach nezaměstnanosti spojené s bídou, doba, kdy se v horských vesnicích o průmyslovém rozvoji nedalo prakticky hovořit, stagnující životní úroveň, smrt matky a následné útrapy války, podle mého mínění zásadně ovlivnily formování osobnosti Karla Dvořáčka. Na základě studijních materiálů, které obsahovaly vzpomínky přátel a malé ukázky korespondence, jsem přesvědčena, že Karel Dvořáček byl velice citlivý člověk, v jehož krátkém životě bylo až příliš lidské bolesti a strádání. Nejen pro své literární dílo, ale především pro své přesvědčení o správnosti své životní cesty, si zaslouží pozornost dalších generací.

8.4 Nedokončená díla Karla Dvořáčka

V pozůstalosti Karla Dvořáčka se nacházejí i další díla, která zůstala rozepsaná nebo je jejich obsah neúplný, případně jen částečně rozpracovaný. Nachází se zde také tři divadelní hry. Dvě z nich jsou komedie *Otec dobré rady* a *Černý kocour*. Třetí hra má název *Nejlepší povídka*.¹¹²

Jedním z rozpracovaných děl, která zůstala Karlem Dvořáčkem nedokončená, byla příprava a podklady k historickému románu o sporu ivanovických poddaných s jejich pánem Janem Václavem Přepyským, který měl od roku 1719 město v držení. Na tomto tématu spolupracoval s profesorem Vojtěchem Procházkou, učitelem

¹¹² VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček : život a dílo*. Ostrava : Profil, 1987.

vyškovského gymnázia, který se mimo své přední zájmy - muzejnictví a archeologii, zabýval i archivní a kronikářskou činností.¹¹³

Profesor Vojtěch Procházka při své práci v archivu města Vyškova vycházel nejen z materiálů, které byly v archivu již zastoupeny, ale snažil se o jeho další rozšíření novými dokumenty. K tomuto účelu zřídil a spravoval oddělení rodáků a krajanů, do něhož získával různé rukopisy a dokumenty z jednotlivých obcí, většinou pocházející z pozůstalostí občanů města Vyškova a jeho okolí. Jedním z míst, o které se také zajímal, byly i Ivanovice na Hané. Při získávání dokumentů jej velice upoutal spor poddaných na ivanovickém panství v roce 1732.¹¹⁴

Profesoru Vojtěchu Procházkovi se podařilo shromáždit materiály a dokumenty, které se dochovaly z doby, kdy město Ivanovice patřilo Janu Václavu Přepyskému.¹¹⁵

Karel Dvořáček oslovil profesora Vojtěcha Procházku s žádostí o prostudování tohoto zajímavého materiálu, který chtěl zapracovat do svého dalšího, tentokrát historického románu (viz příloha č. 10). K vzájemné spolupráci však již nedošlo pro zatčení Karla Dvořáčka v roce 1941.¹¹⁶

8.5 Karel Dvořáček a víra

Ve studijních materiálech, které jsem používala k vypracování své diplomové práce, jsem zaznamenala hned několik úvah k otázce náboženského vyznání Karla Dvořáčka. Jako dítě byl jistě vychováván ve víře, to považuji za samozřejmé s ohledem k psanému letopočtu. Za svého mládí ovšem, z nevyjasněných příčin, z řad katolické církve vystoupil. Vezmeme-li v úvahu, že pro tehdejší dobu muselo jít o čin výjimečný, pro společnost možná i nemorální, bylo by jistě zajímavé dnes znát faktické důvody jeho rozhodnutí. Cestu k Bohu ale Karel Dvořáček nikdy úplně neztratil, spíše hledal tu správnou.¹¹⁷ Jen namátkou bych připomněla Dvořáčkovo samostudium filozofických a náboženských publikací, včetně následných rozprav na

¹¹³ KUPKA, J. *Vojtěch Procházka*. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Grafia, 1970.

¹¹⁴ VYŠKOVSKO. Kolektiv autorů za odpovědné redakce V. Nekudy. Brno : Tisk n. p., 1965.

¹¹⁵ Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna. Fond Vojtěch Procházka. Karton č. 9. Dokumenty k Janu Václavu Přepyskému, inv. č. 129.

¹¹⁶ Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna. Fond Vojtěch Procházka. Karton č. 4. Korespondence s Karlem Dvořáčkem, inv. č. 43.

¹¹⁷ SOLDÁN, L. *Renesance víry v člověka skrze víru v Boha*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005, s. 17 – 23.

toto téma s vyučujícími i spolužáky, na učitelském ústavu v Kroměříži. V době svého působení na Karvinsku se Karel Dvořáček zajímal také o politiku, byl dokonce členem sociální demokracie, což jen potvrzuje jeho náboženskou nevyhraněnost.

Velmi často se otázka jeho víry objevovala také ve vzpomínkách přátel a recenzích na jeho tvorbu ze strany rozličných hodnotitelů.

Karel Dvořáček se ke katolictví znovu přihlásil až v roce 1941, v době kdy byl ve vězení. Rozhovory se spoluvězněm, knězem profesorem Štěpánem Heratem, který mu pomohl nahlédnout do vlastního nitra, jej v jeho rozhodnutí utvrdily.

Ukázka z článku A. Stejskala, otištěném v časopisu Archa, věnovaná otázce víry Karla Dvořáčka.

„Skrze víru v Boha, měl velkou víru v člověka, v náboženství viděl největší hodnotu člověka, ovšem v náboženství skutků, nikoliv slov, on poznal křesťanské náboženství jako mocnost životadárnou, která svobodu, radost a životaschopnost člověka jen množí a stupňuje. Sepnuté ruce a Bible, to byla velká zbraň, jež v německých věznicích pomáhala Dvořáčkovi žít, když bylo nejhůře a tehdy, kdy byl hlad, strašný hlad.“¹¹⁸

Cestu, kterou si Karel Dvořáček zvolil, byla cesta k člověku. Jemu ve svých dílech ukazoval duchovní cestu k lidství, Bohu a mravnosti. Víra, to byl jen jeden pól jeho tvorby, na druhém vždy stál člověk prostý, neidealizovaný, svádějící v sobě boj s osudem.¹¹⁹

¹¹⁸ STEJSKAL, A. *Věřící Karel Dvořáček*. Archa. Olomouc, 1947, roč. 31, s. 146.

¹¹⁹ TRÁVNÍČEK, M. *Poselství lásky odpouštějící*. Lidová demokracie. Brno, 1991, roč. 47.

9 Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově

Vyškovská knihovna, nesoucí ve svém celém názvu jméno Karla Dvořáčka, má bohatou historii a velice ráda bych jí věnovala alespoň malou část své práce.

Na jejím počátku stál vlastenecký čtenářsko – pěvecký spolek Haná, který vznikl ve Vyškově v roce 1864 a již v témže roce založil knihovnu a veřejnou čítárnu. Byly vydány stanovy s vymezením podmínek, za kterých bylo možné knihy a časopisy půjčovat čtenářům. Čítárna pak sloužila zejména k četbě denního tisku. O nedělích bývalo zvykem, že některý člen spolku předčítal nahlas ostatním čtenářům.

Vlastenecký spolek Haná podporoval od roku 1897 vznik Matice gymnaziální, která se snažila o zřízení českého gymnázia ve Vyškově, ale zajímal se rovněž o další vlastenecké dění. Ke konci 19. století se již pravidelně v programu spolku objevují literární večery a vzdělávací přednášky. V 70. letech 19. století začal spolek Haná spolupracovat s dalšími spolky, které ve Vyškově v té době vznikaly, a to zejména s Vlastou, Sokolem a také Feriálním klubem. V roce 1912 byl vysloven návrh na zveřejnění knihoven těchto spolků, ale kromě Feriálního klubu s tímto záměrem nikdo nesouhlasil. Až v roce 1920 došlo k založení veřejné městské knihovny, která vznikla sloučením knihoven Feriálního klubu, Vlasty a Sokola. Spolek Haná měl i nadále svoji členskou knihovnu a provozoval veřejnou čítárnu. Přesto, že městská rada finančně přispívala spolku Haná na provoz čítárny, byla velkou ekonomickou zátěží a v roce 1927 vedení spolku poprvé navrhlo čítárnu zrušit. Od roku 1932 se pak čítárna stává nedílnou součástí městské knihovny.

Velký význam pro rozvoj knihovny měl již zmiňovaný profesor Vojtěch Procházka. Ten ji od roku 1921, po vykonání knihovnického kurzu,¹²⁰ vedl dvě léta a fond knihovny roztřídil podle zaměření, kdy některé oddíly přetrvaly až do počátku devadesátých let. Od roku 1922 začal vést také obvodovou knihovnu, určenou českým čtenářům z menších obcí Vyškovského okresu, které měly většinové zastoupení německého obyvatelstva. Do knihovny věnoval i mnoho knih vlastních.¹²¹

V době vyhlášení protektorátu se ani vyškovská knihovna nevyhnula nucenému vyřazování závadových knih. Od léta 1942 byla knihovna uzavřena a její provoz byl obnoven až po ukončení II. světové války v září 1945.

¹²⁰ Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna. Fond Vojtěch Procházka. Karton č. 1. Knihovnické osvědčení, inv. č. 11.

¹²¹ RAŠKA, V. *110 let veřejné knihovny ve Vyškově*. Zpráva Muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska ve Vyškově, 2006.

Velké politické změny po revolučním roce 1948 zasáhly také knihovny. Z městských knihoven se stávají lidové knihovny místní, okresní a krajské. Ty se stávají, tak jako ostatní veřejné instituce, nástrojem budování socialismu. Tomu odpovídá i zařazování ideologických knih a přednášek. Mnohem horší doba ještě nastala v roce 1968, v době normalizace. Tenkrát byli zaměstnanci knihoven, kteří se postavili na *špatnou stranu* a měli odlišné politické názory, odvolávání ze svých míst. Ve vyškovské knihovně to byla v roce 1969 její ředitelka Vlasta Chytilová. Stejně jako za války byly vyřazovány závadové knihy, tentokrát však ne v řádech stovek, ale rovnou tisíců výtisků. Poslední velké vyřazování knih nastalo po roce 1989 a týkalo se zejména svazků politických a ideologických.

Je důležité zdůraznit, že vyškovská knihovna se od svých počátků mnohokrát stěhovala. Po roce 1989 byla situace již velmi vyhrocená. Knihovna sama sídlila v několika budovách, v nich měla rozčleněná oddělení, ale většinou stejně šlo o nevyhovující staré budovy. Po uvolnění bývalého kina Svět v Katolickém domě se knihovna sestěhovala do jedné budovy, ale ani tyto prostory nenabízely ideální podmínky. Budova byla značně zchátralá, její sociální zařízení, stejně jako služební prostory pro personál, byly ve velmi špatném stavu.¹²²

9.1 Přejmenování okresní knihovny na Knihovnu Karla Dvořáčka

Jednou z významných událostí, kterou revoluční rok 1989 vyškovské knihovně přinesl, byla šance na přijetí jména významné regionální osobnosti. Kandidáti, které by bylo možné označit za významné a spjaté s regionem, byly dva. Jedním z nich byl profesor vídeňské a pražské univerzity, orientalista Alois Musil, druhým byl ne příliš známý spisovatel Karel Dvořáček. Po pečlivém zvážení se vedení knihovny rozhodlo pro Karla Dvořáčka. Při svém výběru a schvalovacím procesu, kdy byly uspořádány vzpomínkové večery k přiblížení Dvořáčkovy tvorby a jeho životní cesty. Pro pracovníky knihovny bylo velkým zklamáním zjištění, že o životě a literární aktivitě osobnosti mnoho nevěděli zástupci mladší generace, obyvatelé Vyškova, ale ani rodných Ivanovic na Hané.¹²³

¹²² RAŠKA, V. *110 let veřejné knihovny ve Vyškově*. Zpráva Muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska ve Vyškově, 2006.

¹²³ RAŠKA, V. *Den Karla Dvořáčka v knihovně*. Vyškovské noviny. Vyškov, 1992, roč. 3, č. 42.

Od 31. října 1992 knihovna ve Vyškově nese jméno Knihovna Karla Dvořáčka, symbolicky se tak stalo v den jeho nedožitých 81. narozenin při společenské události, která byla uspořádána pod názvem Den s Karlem Dvořáčkem. Během dne vystoupili na seminářích pro širokou veřejnost prof. Dr. Jiří Svoboda a Dr. Štěpán Vlašín, DrSc. Nedílnou součástí tohoto významného dne byla výstava o životě a díle Karla Dvořáčka, která obsahovala mnoho zajímavých rukopisů a předmětů z pozůstalosti Karla Dvořáčka, které poskytl jeho syn Alois Dvořáček (viz příloha č. 11).¹²⁴

Pravidelně od roku 1993 se v knihovně konal, k nedožitým narozeninám Karla Dvořáčka, Týden knihoven. Od roku 1996 se stal již celonárodní akcí. Dalším významným počinem v rámci Týdne knihoven, byla konference pojmenovaná Literární odkaz Karla Dvořáčka, pořádaná v říjnu roku 2005. Odkazu života a díla Karla Dvořáčka se knihovna věnuje neustále a největší zásluhu na této činnosti nese její ředitel Dr. Vladimír Raška.

V roce 2003 se vyškovská knihovna dočkala nové budovy. Jejím novým sídlem se stala budovy bývalé školy na Nádražní ulici. Knihovna tak konečně získala nejen dostatečné prostory pro všechna svá oddělení, včetně čítárny a studovny, ale je také moderně vybavena a disponuje bezbariérovým přístupem. Součástí knihovny je také společenský sál, který slouží nejen k potřebám knihovny, ale využívá jej pro kulturní akce i město. V jejích prostorách často probíhají výstavy menšího rázu. Knihovna Karla Dvořáčka se tak stala reprezentativním centrem kultury ve Vyškově.

9.2 Konference Literární odkaz Karla Dvořáčka

V roce 2005 uspořádala knihovna, u příležitosti 60. výročí úmrtí Karla Dvořáčka, konferenci a výstavu s názvem Literární odkaz Karla Dvořáčka. Jak název sám napovídá, jejím hlavním posláním byl seminář, analýza díla a osobnosti spisovatele. Hlavními body programu tak byly referáty věnované životu a rozboru některých děl Karla Dvořáčka. Referát *Epilog díla Karla Dvořáčka* přednesl Jiří Svoboda a věnoval jej románům *Živ buď*, *neumírej* a *Mrtvá řeka*. Štěpán Vlašín svůj referát nazval *Dvořáčkovy životní osudy a rozbor románu Pole kráčí do hor*. Referát *Renesance víry v člověka a skrze víru v Boha* přednesl Ladislav Soldán. Zajímavým příspěvkem bylo vystoupení Radka Mikulky, který hovořil o ilegálním odboji Karla

¹²⁴ WOLGEMUTHOVÁ, J. *Literární odkaz Karla Dvořáčka*. Vyškovský zpravodaj. Vyškov, 2005, č. 11.

Dvořáčka. Na konferenci vystoupili i pamětníci Karla Dvořáčka a závěrem vystoupil i syn Alois Dvořáček. Jednu z částí tvořil přednes úryvků z díla Karla Dvořáčka členy ochotnického spolku. Velmi bohatá výstava obsahovala nejen knihy, ale byla doplněna o jeho rukopisy, zápisky, soukromou korespondenci a také fotografie. Velké pozornosti se těšily zejména předměty z doby, kdy Karel Dvořáček psal poslední román *Živ buď, neumírej*, tedy z doby, kdy byl uvězněn ve Zwickau.¹²⁵

¹²⁵ RAŠKA, V. *Konference o Karlu Dvořáčkovi*. Duha. Brno, 2005, roč. 19, č. 4.

Závěr

Ve své práci jsem se snažila pokud možno v úplnosti přiblížit celý život a dílo Karla Dvořáčka, který byl nejen vzorný pedagog, ale také člověk obětavý, vstřícný a vždy připravený druhým pomoci.

Zmínila jsem úryvky ze života Karla Dvořáčka od jeho dětských let v Ivanovicích na Hané, jeho navazující studium na učitelském ústavu v Kroměříži, tvůrčí učitelská léta na Těšínsku až po návrat do rodných Ivanovic. Část práce jsem věnovala ilegálnímu odboji Karla Dvořáčka v organizaci Obrana národa za II. světové války. Mimo životopisné části jsem se věnovala zejména literární tvorbě Karla Dvořáčka.

Podklady, které jsem měla ke své práci k dispozici, jsem získala především v Knihovně Karla Dvořáčka ve Vyškově. Jednalo se o dvě dosud zpracované beletrie *Cesta Karla Dvořáčka (1946)* a *Karel Dvořáček : život a dílo (1987)*. Obě jsou sestaveny převážně ze vzpomínek přátel a kolegů na Karla Dvořáčka v různých obdobích jeho života. Při jejich studiu mě překvapilo, jak velkou a hlubokou stopu zanechalo setkání v každém, kdo Karla Dvořáčka osobně znal nebo měl možnost s ním, byť jen na určitou dobu, setrvat. Jeho smysl pro spravedlnost, hledání pravdy a pomoc druhým sálá ze všech vzpomínek, které jsem měla možnost číst. Ne vždy jsou to vzpomínky veselé, ale je zřejmé, že vyznání přátel a pamětníků jsou upřímná a vyřčená od srdce.

Velmi bohatě jsou v knihovně zastoupena díla, která Karel Dvořáček napsal. Pro čtenáře jsou zde soustředěny všechny romány i pohádky, které vytvořil pro děti. Pracovníci knihovny také uchovávají kopie některých rukopisů Karla Dvořáčka, které jsou také přístupné vážným zájemcům k zapůjčení.

Literární recenze, kritiky či hodnocení díla Karla Dvořáčka jsem čerpala z dobových novinových článků, které jsou v knihovně rovněž k dispozici, ale ne vždy pro mě bylo jednoduché s nimi pracovat. Zejména pokud se jednalo o literární kritiky a recenze, z nichž většina byla psána odborníky *literárním jazykem* s užitím nejrůznějších metafor a odborných literárních výrazů, byl pro mě jejich obsah ne vždy zcela jednosmyslný.

Pracovnice studijního oddělení knihovny mi vždycky s velkou ochotou potřebný materiál zapůjčily a byly mi, po celou dobu mé práce, nápomocné dobrou radou.

Cílem mé práce bylo ukázat a přiblížit těžký život Karla Dvořáčka, složitou dobu, kterou nutně prožíval a která se logicky také odrážela v jeho literární tvorbě. Přes všechna její úskalí se Karel Dvořáček snažil, především ve své tvorbě pro děti, ukázat vítězství dobra nad zlem a neutuchající naději, že po špatných časech zase přijdou ty lepší.

Závěrem bych ráda dodala, že realizace mé diplomové práce pro mě byla velmi zajímavá a současně poučná. Zároveň doufám, že bude přínosem také pro samotnou knihovnu, protože jsem volila lidovější formu zpracování osudu Karla Dvořáčka, než nabízejí literární experti ve svých publikacích. Nejen, že jsem se dozvěděla mnoho zajímavého o jeho životě, ale především jsem se ujistila, že Karel Dvořáček je významná regionální osobnost Vyškovska, která si plně zaslouží pozornost veřejnosti.

Prameny

- DVOŘÁČEK, K. *Advent Jakuba Kříže*. Praha : Václav Petr, 1944.
- DVOŘÁČEK, K. *Boží země*. Moravská Ostrava - Praha : J. Lukasík, 1941.
- DVOŘÁČEK, K. *Cesta k tichému domu*. Praha : Václav Petr, 1937.
- DVOŘÁČEK, K. *František chce být spravedlivý*. Ostrava : Profil, 1966.
- DVOŘÁČEK, K. *Hle, čas příjemný*. Praha : Václav Petr, 1944.
- DVOŘÁČEK, K. *Mrtvá řeka*. Ostrava : Profil, 1971.
- DVOŘÁČEK, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949.
- DVOŘÁČEK, K. *Olza*. Praha : Václav Petr, 1937.
- DVOŘÁČEK, K. *Pole kráčí do hor*. Moravská Ostrava - Praha : J. Lukasík, 1941.
- DVOŘÁČEK, K. *Živ bud', neumírej*. Praha : Václav Petr, 1947.
- VYŠKOV MĚSTO A OKRES. Kolektiv autorů za odpovědné redakce V. Zlámala.
Vyškov : Knihotiskárna František Kusák, 1936.
- BĚHOUNEK, K. *Karel Dvořáček : Olza*. Dělnická Osvěta. Praha, 1937, roč. 23, č. 8.
- VLČEK, S. *Karel Dvořáček : Olza*. Rozhledy. Kroměříž, 1937, roč. 6, č. 15.
- BOJAR, P. *Karel Dvořáček : Cesta k tichému domu*. Studenstský časopis 21. Praha, 1941, roč. 21, č. 5.
- PILAŘ, J. *Tři prozaické knihy inspirované Slezskem*. Venkov. Praha, 1941, roč. 36, č. 271.
- POLÁK, K. *Karel Dvořáček : Pole kráčí do hor*. Kritický měsíčník. Praha, 1941, roč. 4, č. 9.
- ČERVINKA, J. *Nové jméno v české literatuře*. Řád. Praha, 1942, roč. 8.
- POLÁK, K. *Nová kniha Karla Dvořáčka : Boží země*. Národní práce. Brno, 1942, roč. 4, č. 192.
- ŠNOBR, J. *Dvořáček Karel : Boží země*. Česká osvěta. Praha, 1942, roč. 38, č. 9 - 10.
- ČERNÝ, J. *Karel Dvořáček*. Lidové noviny. Brno, 1944, roč. 52, 23.1.1944.
- POLÁK, K. *Karel Dvořáček : „Advent Jakuba Kříže.“ – „Hle, čas příjemný.“*
Kritický měsíčník. Praha, 1945, roč. 6, č. 6-7.
- ČERVINKA, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Praha : Václav Petr, 1946.
- MÁLEK, P. *Mythus nebo jinotaj?* Knihy a čtenáři. Praha, 1946, roč. 6.
- ČERNÝ, R. *Karel Dvořáček : Živ bud' neumírej*. Akord. Brno, 1947, roč. 14.

- HOLEŠOVSKÝ, F. *Karel Dvořáček : Boží země*. Komenský. Brno, 1947 – 1948, roč. 72.
- HOLÝ, L. *Velký epilog Karla Dvořáčka*. Svobodné slovo. Praha, 1947, roč.3, 2.12.1947.
- KAŠPAR, F. *Karel Dvořáček : Boží země*. Národní osvobození. Praha, 1947, roč. 18, 4.4.1947.
- POLÁK, K., *Za Karlem Dvořáčkem*. Právo lidu. Praha, 1947, roč. 50, 20.8.1947.
- SEDLONĚ, M. *Románová závěť Karla Dvořáčka*. Lidová kultura. Praha, 1947, roč. 3, č. 48.
- STEJSKAL, A. *Věřící Karel Dvořáček*. Archa. Olomouc, 1947, roč. 31.
- PAMÁTNÍK STÁTNÍHO KOEDUKAČNÍHO ÚSTAVU UČITELSKÉHO V KROMĚŘÍŽI 1891-1948*. Kroměříž : Sjezdový přípravný výbor s redakčním kruhem, 1948.
- ČERNÝ, N., HOLEŠOVSKÝ, F. *Karel Dvořáček : O děvčátku, které přivedlo jaro*. Komenský. Brno, 1949 – 1950, č. 74.
- VYŠKOVSKO. Kolektiv autorů za odpovědné redakce V. Nekudy. Brno : Tisk n. p., 1965.
- DURČÁK, J. *Cesta Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1966, roč. 10, č. 1.
- SIVEK, A. *Některé názory Karla Dvořáčka na ústní slovesnost Těšínska a její dnešek*. Těšínsko. Český Těšín, 1967, roč. 11, č. 4.
- GROBELNÝ, A. *Pole kráčí do hor*. Těšínsko, Český Těšín, 1970, roč. 14, č. 3.
- KUPKA, J. *Vojtěch Procházka*. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Grafia, 1970.
- KUPKA, J. *Vzpomínáme Karla Dvořáčka*. Náš život. Vyškov, 1970, roč. 18, č. 32.
- BÁR, Z. *Vzpomínka na Karla Dvořáčka*. Ostravský večerník. Ostrava, 1971, roč. 4, č. 170.
- GROBELNÝ, A. *Karel Dvořáček o hospodářské krizi na Karvinsku*. Slezský sborník. Opava, 1971, roč. 69, č. 4.
- GROBELNÝ, A. *Obec Závada v románu Karla Dvořáčka*. Těšínsko. Český Těšín, 1971, roč. 15, č. 3.
- SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha : Naše vojsko, 1971.
- SVOBODA, J. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974.
- SVOBODA, J. *Spisovatel Karel Dvořáček*. Nová svoboda. Ostrava, 1980, roč. 36, č. 124.
- JORDÁN, F. *Za lepší život je třeba se bít*. Náš Život. Vyškov, 1985, roč. 33, č. 32.

- VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- KRÁLOVÁ, J. *Z národopisného výzkumu v Orlové*. Těšínsko. Český Těšín, 1989, roč. 33, č. 4.
- KUBÍČEK, J. *Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1945*. Brno : Státní vědecká knihovna, 1989.
- RAŠKA, V. *Den Karla Dvořáčka v knihovně*. Vyškovské noviny. Vyškov, 1992, roč. 3, č. 42.
- SVOBODA, J. *Dílo Karla Dvořáčka z odstupu času*. Lidová Demokracie, Brno, 1992, roč. 48, č. 295.
- OBHLÍDAL, A. *Vznik a likvidace tajné organizace Obrana národa v Ivanovicích na Hané*. Zpravodaj města Ivanovice na Hané. Vyškov, 2002, část 1.
- ROHEL, J. *Ke Karlu Dvořáčkovi*. Alternativa Nova. Ostrava, 1995, roč. 2.
- BLÁHOVÁ, J. *Uctění ivanovického rodáka*. Vyškovské noviny. Vyškov, 1996, roč. 7, č. 45.
- PALÁSEK, E. *Ivanovice na Hané*. Ivanovice na Hané : Město Ivanovice na Hané, 1998. ISBN 80-238-2332-9.
- VŠETIČKA, F. *Mrtvá řeka Karla Dvořáčka*. Alternativa plus. Ostrava, 2002, roč. 6, č. 1-2.
- DVOŘÁČEK, A. *Vzpomínky na otce*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005.
- OD OKUPACE K VÍTĚZSTVÍ*. Kolektiv autorů. K 60. výročí osvobození Vyškovska na jaře 1945. Vyškov : Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu ve Vyškově, 2005.
- WOLGEMUTHOVÁ, J. *Literární odkaz Karla Dvořáčka*. Vyškovský zpravodaj. Vyškov, 2005, č. 11.
- RAŠKA, V. *110 let veřejné knihovny ve Vyškově*. Zpráva Muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska ve Vyškově, 2006.
- RAŠKA, V., DOBYŠKOVÁ, P. *Karel Dvořáček 1911 – 2011 bibliografie*. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, 2011.

Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna.

Fond Vojtěch Procházka

Karton č. 1. Knihovnické osvědčení, inv. č. 11.

Karton č. 4. Korespondence s Karlem Dvořáčkem, inv. č. 43.

Karton č. 9. Dokumenty k Janu Václavu Přepyskému, inv. č. 129.

Přílohy a seznam příloh

- Příloha č. 1 : Karel Dvořáček. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- Příloha č. 2 : Karel Dvořáček. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- Příloha č. 3 : Dekret k Československému válečnému kříži 1939.
VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- Příloha č. 4 : Karel Dvořáček s třídou v Karviné (1932). VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- Příloha č. 5 : Karel Dvořáček se synem Aloisem. DVOŘÁČEK, A. *Vzpomínky na otce*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy Muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005.
- Příloha č. 6 : Dům Karla Dvořáčka v Ivanovicích na Hané. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
- Příloha č. 7 : Titulní strana knihy O děvčátku, které přivedlo jaro.
DVOŘÁČEK, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949.
- Příloha č. 8 : Ilustrace knihy O děvčátku, které přivedlo jaro.
DVOŘÁČEK, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949.
- Příloha č. 9 : Ukázka z knihy O děvčátku, které přivedlo jaro.
DVOŘÁČEK, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949.
- Příloha č. 10 : Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna. Fond Vojtěch Procházka. Karton č. 4. Korespondence s Karlem Dvořáčkem, inv. č. 43.
- Příloha č. 11 : Ukázka rukopisu Povídky těšínských zemědělců. *Rukopisy*. Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově : Vyškov, 2006.

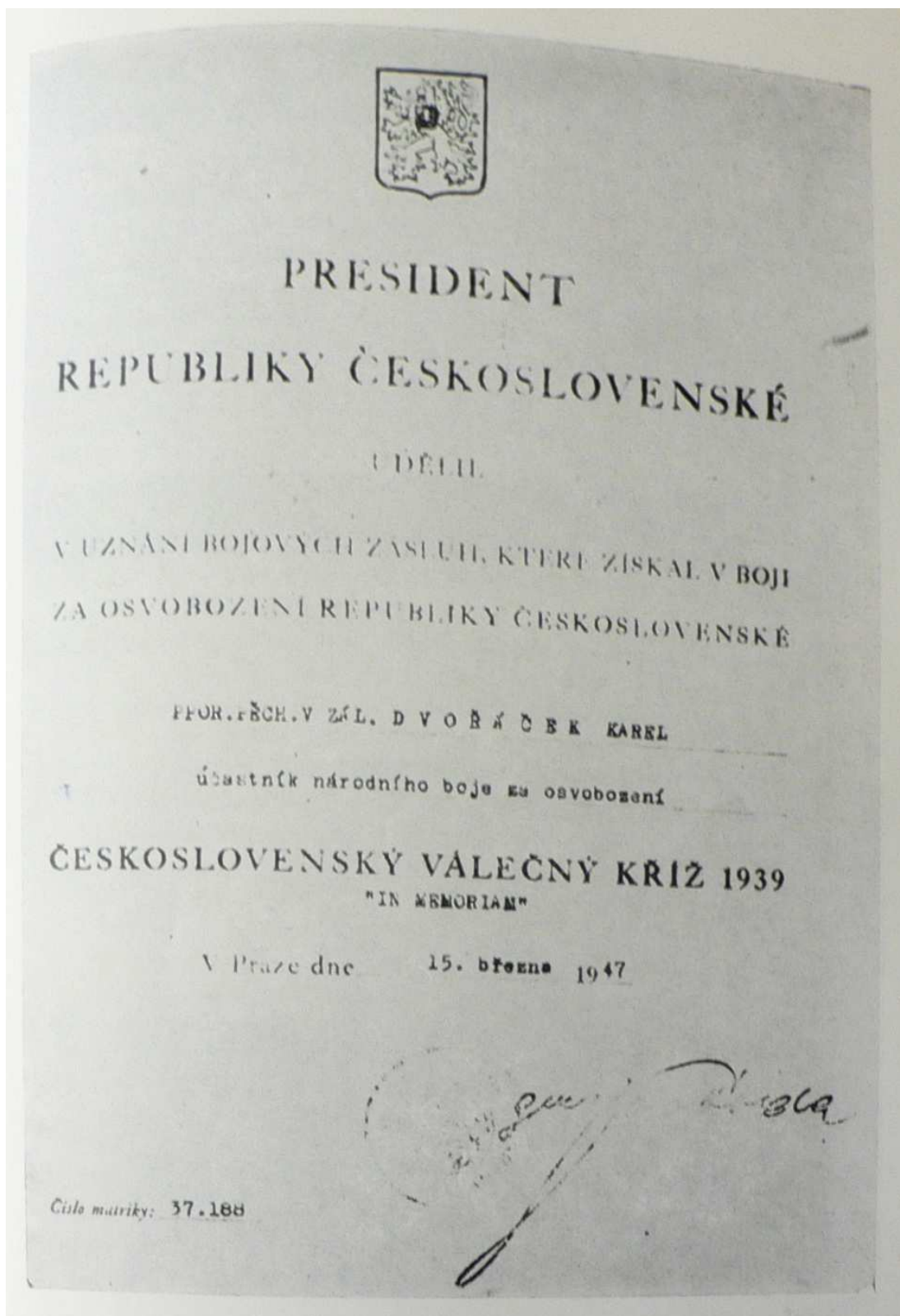
Obrazová příloha

Příloha č. 1 : Karel Dvořáček. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
(obrazová příloha)

Příloha č. 2 : Karel Dvořáček. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987.
(obrazová příloha)

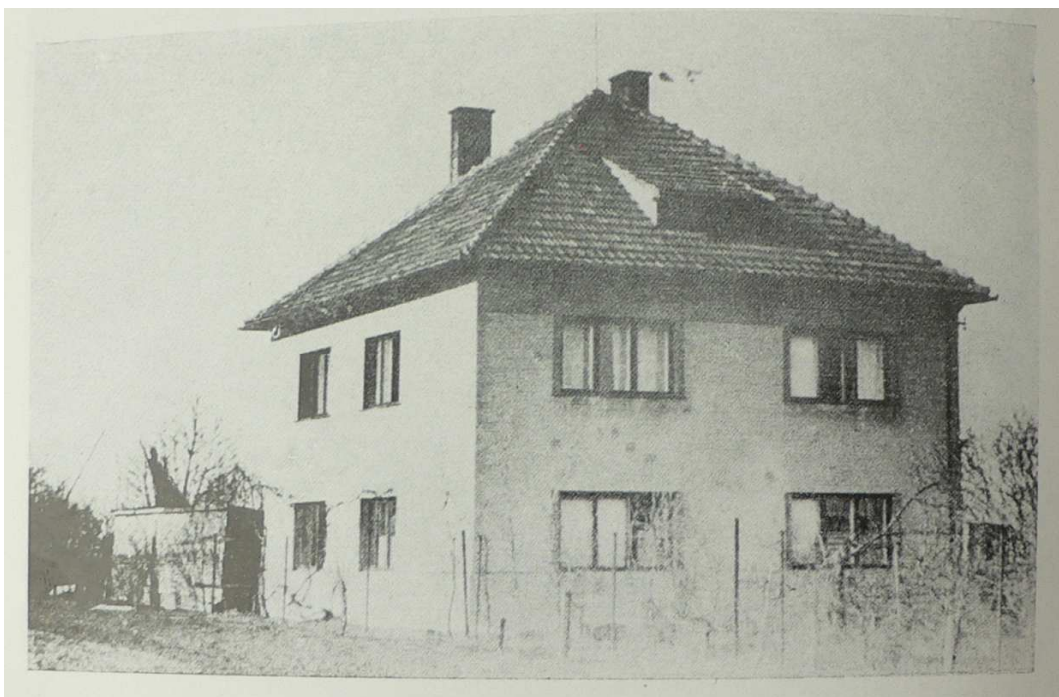
Příloha č. 3 : Dekret k Československému válečnému kříži 1939. VLAŠÍN, Š. Karel
Dvořáček. Ostrava : Profil, 1987. (obrazová příloha)

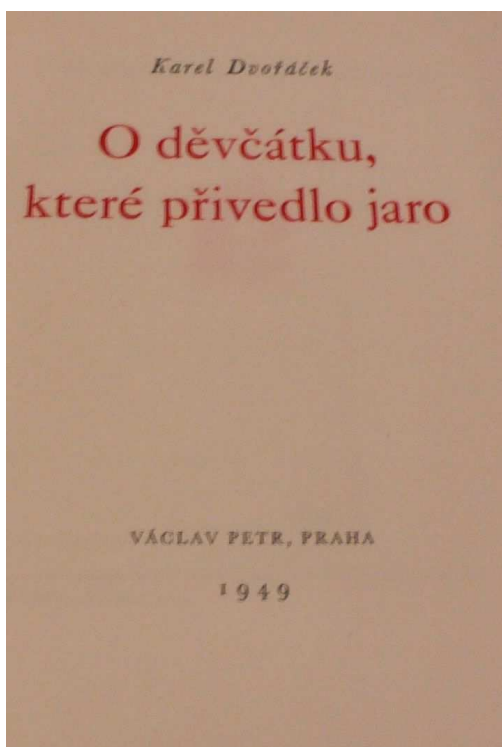
Příloha č. 4 : Karel Dvořáček se svou třídou v Karviné (1932). VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987. (obrazová příloha)

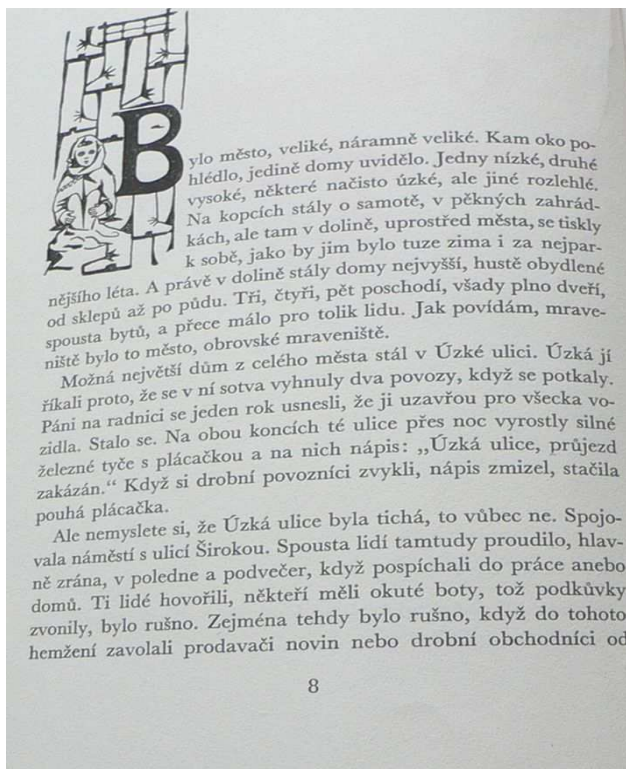
Příloha č. 5 : Karel Dvořáček se synem Aloisem. DVOŘÁČEK, A. *Vzpomínky na otce*. Literární odkaz Karla Dvořáčka. Zprávy Muzea Vyškovska. Vyškov : Knihovna Karla Dvořáčka a Muzeum Vyškovska, č. 94, 2005, s. 33.

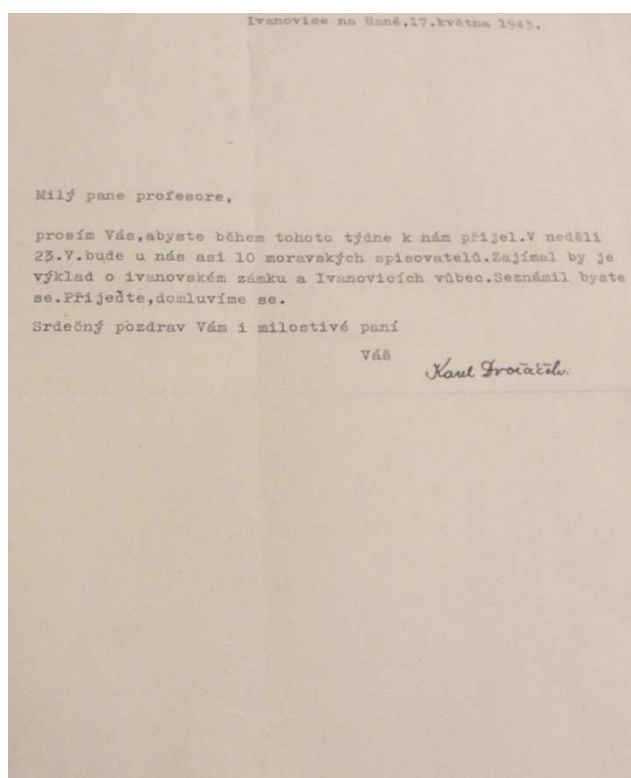
Příloha č. 6: Dům Karla Dvořáčka v Ivanovicích na Hané. VLAŠÍN, Š. *Karel Dvořáček*. Ostrava : Profil, 1987. (obrazová příloha)

Příloha č. 7 a č. 8 : Titulní strana a ilustrace knihy *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Dvořáček, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949.

Příloha č. 9 : Ukázka z knihy *O děvčátku, které přivedlo jaro*. DVOŘÁČEK, K. *O děvčátku, které přivedlo jaro*. Praha : Václav Petr, 1949, s. 8.

Příloha č. 10 : Státní okresní archiv Vyškov, sídlo Slavkov u Brna. Fond Vojtěch Procházka. Karton č. 4. Korespondence s Karlem Dvořáčkem, inv. č. 43.

Povídky těšínských zemědělců.

Vypověděl Jindřich Čyprů, sedláček a hospodář z Závadě, č. 43. Povídky, které vyprávěl stýněl ve mládí otci a děda. »Všichni jsem,« (ale dříve ve lidce přilomil), hospodář, byl »na vojnu« a poslal shoro celou republiku (armádu).

Obešenci - strašidla.

Na místě, kde se věřilo seluvaru, strašidlu. Objevil se tam v noci ohrožený pes, ale pes umřel. Lidé se tam bojně bali. A do udušna. Jiště miij kasa pojinskorali.

Kotly se chovávali se na ^{»šlukůly»} dvořech, mi amos. To jentné dvalugy se usto umohor ková. Jednou se »šlukůlím« objevil pruní (na dvoři) a roškrabal na olno. Ztratil se však pes. Slučky se baly a děvily vstání kaly. Chlapi je proto doprovázeli s lucernami a kopony. Časem se stal domel, v němž nikdo nemohl bydlit, jak byl rošřelý. Ke všem domem zůstali vřeloni stát, protože com rošřelí. Přistoupili k slukům, promítli dovnitř, a uměli. hocoři aním! Kotly a hocoři seděli na peci a jako by mola porpavřeli. Jednu slučku vyběhla:

»Do přemilka, ^{dytí} vku je moš hocoř! To je jěnkne. V moji go v doma nimro a přes dnu palu chlapi se pécem!«

A jako odesli domi.

Ona dmluj' deu mola hocoř ^{ama} »přistpui'. Ta slučka

Příloha č. 11 : Ukázka rukopisu Povídky těšínských zemědělců. Rukopisy. Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově : Vyškov, 2006.

Anotace

Jméno a příjmení:	Hana Raušerová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Drahomíra Holoušová, CSc.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	ŽIVOT A DÍLO KARLA DVOŘÁČKA – UČITELE A SPISOVATELE V IVANOVICÍCH NA HANÉ
Název v angličtině:	KAREL DVORACEK, TEACHER AND WRITER IN IVANOVICE NA HANE – LIFE AND PUBLICATION
Anotace práce:	KAREL DVOŘÁČEK - PEDAGOGICKÁ ČINNOST NA OBECNÉ ŠKOLE V KARVINÉ A IVANOVICÍCH NA HANÉ. SBĚR LIDOVÉ SLOVESNOSTI. ODBOJOVÁ ČINNOST V ORGANIZACI OBRANA NÁRODA. ZATČENÍ A ŽIVOT VE VĚZENÍ. LITERÁRNÍ TVORBA.
Klíčová slova:	KAREL DVOŘÁČEK, ŠKOLA, LITERÁRNÍ TVORBA, ROMÁN, OBRANA NÁRODA
Anotace v angličtině:	KAREL DVORACEK - PEDAGOGICAL ACTIVITIES AT PRIMARY SCHOOLS IN KARVINA AND IVANOVICE NA HANE. GATHERING OF POETIC ART. RESIST MOVEMENT IN "NATION´ DEFENCE" ORGANIZATION. ARREST AND LIFE PRISON. LITERARY ELABORATION.
Klíčová slova v angličtině:	KAREL DVORACEK, SCHOOL, LITERARY ELABORATION, NOVEL, "NATION´ DEFENCE"
Přílohy vázané v práci:	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA
Rozsah práce:	75 STRAN
Jazyk práce:	ČESKÝ JAZYK